

TABBATARWA DA BAYYANA YAWANCIN MAS'ALOLIN HAJJI DA UMRA DA KUMA ZIYARA AKAN DORON LITTAFI DA SUNNAH

التحقيق والإيضاح لكثير من مسائل الحج والعمرة والزيارة على ضوء الكتاب والسنة

Hausa

هوسا

Na Babban Malami
AbdulAzeez Bn Abdullahi Bn Baaz

٢٠٠٦ جمعية خدمة المحتوى الإسلامي باللغات ، ١٤٤٦ هـ

جمعية خدمة المحتوى الإسلامي
التحقيق والإيضاح - هوسا. / جمعية خدمة المحتوى الإسلامي -
ط١. -. الرياض ، ١٤٤٦ هـ
١٣٤ ص ؛ ..سم

رقم الإيداع: ١٤٤٦/١٧٧١٢
ردمك: ١-٤٤-٨٥٣٤-٦٠٣-٩٧٨

التحقيق والإيضاح لكثير من مسائل الحج والعمرة
والزيارة على ضوء الكتاب والسنة

**TABBATARWA DA BAYYANA
YAWANCIN MAS'ALOLIN HAJJI DA
UMRA DA KUMA ZIYARA AKAN
DORON LITTAFI DA SUNNAH**

Na Babban Malami

AbdulAzeez Bn Abdullahi Bn Baaz

TABBATARWA DA BAYYANAWA AKAN YAWANCIN MAS'ALOLIN HAJJI DA UMRA DA KUMA ZIYARA

Na Babban Malami

AbdulAzeez bn Abdullahi bn Baaz

Gabatarwar Mawallafin

Godiya ta tabbata ga Allah Shi kadai, tsira da aminci su tabbata ga wanda babu wani Annabi a bayansa, bayan haka:

Wannan takaitaccan bayani ne da ya kunshi Tabbatattun Bayanai akan da yawa daga mas'aloli aikin Hajji Da Umarah da kuma ziyara, akan doron Littafin Allah da sunnar ManzonSa - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -, na tattaroshi ne dan kaina da kuma wanda yake so cikin musulmai, kuma na yi kofari na tace mas'alolinsa akan doron dalili.

Hakika an buga shi a karon farko a cikin shekara ta 1363 bayan Hijira, da gudummawar sarki Abdul'aziz dan Abdurrahman al-Faisal, Allah Ya yi masa rahama Ya girmama makomarsa.

Sannan ni kuma na dan saukaka mas'alolinsa, kuma na kara abinda ake bukata gare shi na Tahkiq,

kuma na ga (ya dace) a sake buga shi; dan wanda Allah Ya so daga bayinSa ya amfana da shi, na ambace shi da (Tabbatarwa da Fayyacewa a mafiya yawa daga mas'alolin Hajji da Umra da kuma ziyara, akan doron Littafi da sunnah), sannan na shigar da kare-kare masu muhimmanci a cikinsa, da kuma fadakarwa masu fa'ida; dan cika fa'idar, kuma hakika an buga shi da yawa.

Ina rokon Allah Ya game amfani da shi, kuma Ya sanya kokarin da aka yi a cikinsa tsarkakakke ga fuskarSa Mai girma, kuma sababi ga rabauta gareShi a cikin gidajan aljanna masu ni'ima, domin cewa Shi ne Mai isar mana, kuma madalla da Wakili, babu wata dabara babu wani karfi sai ga Allah - Madaukaki Mai girma -.

Mawallafi

AbdulAzeez Bn Abdullahi Bn Baaz

Babban Mufti na gabaɗayan kasar Saudi Arabia
kuma shugaban Majalisar manyan malamai

Da kuma ofishin gudunar da bincike na ilimi da bada fatawa.

Da sunan Allah Mai rahama Mai jin kai¹

Godiya ta tabbata ga Allah Ubangijin talikai, kyakkyawan karshe ya tabbata ga masu tsoron Allah, tsira da aminci su tabbata ga bawanSa kuma manzonSa (Annabi) Muhammad, da alayensa da sahabbansa baki daya.

Bayan haka:

Wannan wani takaitaccen sako ne a aikin Hajji da bayanin falalarsa, da kuma ladubbansa, da abinda yake kamata ga wanda ya yi nufin yin tafiya dan yin sa, da bayanin masa'aloli masu yawa kuma muhimmai cikin mas'alolin Hajji da Umarah da kuma ziyara ta hanyar bayani da kuma takaitawa, hakika na hasaso abinda Littafin Allah da sunnar manzonSa - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -, na tattarosun ne dan yin nasiha ga musulmai, da kuma aiki da faɗin Allah - Maɗaukakin sarki -:

﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ [الذاريات: ٥٥].

{Kuma ka tunatar, dōmin tunatarwa tanā amfānin mūminai}, [Al-Zariyat: 55].

¹ Bakandamiyar Fatawowi da Maganganu daban-daban na babban malami Shekh Abdul'aziz dan Abduullah dan Baaz (117-16/25).

da faɗinSa - Allah Maɗaukakin sarki -:

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ...﴾
[آل عمران: ٧٧].

{Kuma ka tuna lokacin da Allah Ya yi alƙawari da waɗanda aka baiwa littafi cewa zaku bayyana shi ga mutane kuma ba zaku boye shi ba}, [Al-Imran: 187].

Har zuwa ƙarshen ayar, da kuma faɗinSa - Maɗaukakin sarki -:

﴿... وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ...﴾ [المائدة: ٥].

{Ku yi taimakekeniya akan aikin alheri da kuma tsoran Allah}. [Al-Ma'idah: 2].

Da kuma abinda ya zo a cikin hadisi ingantacce daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - cewa shi ya ce: **«Addini nasiha ne, sau uku, aka ce : Ga wa ! Ya manzon Allah? ya ce: Ga Allah, da littafinSa, da manzonSa, da shugabannin musulmai da gabaɗayansu¹».**

Kuma Dabarani ya ruwaito daga Huzaifa, cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Wanda bai damu da al'amarin musulmai ba**

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga Tamimud Dari - Allah Ya yarda dashi -, hadisi mai lamba (55).

to ba ya tare da su, wanda bai wayi gari kuma bai yi maraice yana mai nasiha ga Allah da manzonSa da littafinSa da shugabansa da kuma gabaɗayan musulmai ba to, ba ya daga cikinsu¹».

Allah nake roko Ya amfanar dani da ita, da musulmai, kuma Ya sanya kokari a cikinta tsarkakakke ne domin samun yardar Sa Mai girma, kuma sababi na rabauta gareShi a cikin gidajan aljanna ta ni'ima, lallai cewa Shi Mai yawan ji ne kuma Mai amsawa, kuma Shi ne Mai isar mana madalla da Wakili.

FASALI A AKAN DALILAN WAJABCIN AIKIN HAJJI DA UMARAH DA KUMA GAGGAWA ZUWA GA AIKATA SU

Idan ansan wannan, to ku sani - Allah Ya datar da mu da ku ga sanin gaskiya da kuma binta - cewa Allah - Mai girma da daukaka - hakika Ya wajabatawa bayinSa ziyarar dakinSa mai alfarma, kuma Ya sanya shi daya daga cikin rukunan Musulunci,

Allah - Madaukakin sarki - Ya ce

﴿...وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفِيْرٌ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ﴾ [آل عمران: ٩٧].

¹ Dabarani ne ya ruwaito shi a cikin al-Ausad hadisi mai lamba (7469).

{Kuma Allah Ya wajabta hajjatar dakinSa ga wanda ya samu ikon tafiya zuwa gare shi, wanda ya kafirce to lallai Allah Mawadaci ne ga barin talikai} [Al-Imran: 97].

A cikin ingnatattun littattafai biyu daga Dan Umar - Allah Ya yarda da su - daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«An gina musulunci akan abubuwa biyar: Shaidawa babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, kuma (Annabi) Muhammad manzon Allah ne, da tsaida sallah, da bada zakka, da azimtar Ramadan, da Hajjin Dakin Allah Mai alfarma»**.¹

Kuma Sa'id ya ruwaito a cikin Sunan na sa, daga Umar dan Khadfab - Allah Ya yarda da shi - cewa shi ya ce: **«Hakika na yi niyyar in aiki wasu mazaje zuwa wadannan biranen, su duba dukkan wanda yake da wadata,² bai yi Hajji ba, su sanya jizya a kansu, su ba musulmaiba ne, su ba musulmai ba ne»**.³ Kuma an ruwaito daga Aliyu - Allah Ya yarda

¹ Bukhari ne ya fitar da shi, da lamba (80), da Muslim da lamba (16).

² Ya danganta shi a cikin Jami'ul Ahadis (Juzu'i na 28/ 318) da lamba (31221) zuwa Sunan na Sa'id dan Mansur sai dai cewa ni ban sameshi a cikin kwafin da aka bada dama ba.

³ (9) Wato: Yalwatar dukiya.

da shi - cewa shi ya ce: «**Wanda ya samu iko akan yin Hajji sai bai yi ba, to babu abinda ke kansa sai dai kawai ya mutu yana Bayahude ko Banasare**». ¹

Yana wajaba akan wanda bai yi Hajji ba alhali yana da ikon yin Hajji, ya yi gaggawa zuwa gare shi; dan abinda aka ruwaito daga Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da shi -, cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi ya ce: «**Ku yi gaggawa zuwa Hajji - yana nufin: (na) Farilla- domin cewa dayanku bai san abinda zai bijiro masa ba**». ²

Kuma domin cewa yin aikin Hajji wajibi ne a gaggauce, a cikin hakkin wanda ya samu ikon tafiya zuwa gare shi; dan zahirin fadinSa - Allah Madaukakin sarki -:

﴿...وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾ [آل عمران: ٩٧]

{Kuma Allah Ya wajabta hajjatar dakinSa ga wanda ya samu ikon tafiya zuwa gare shi, wanda ya Kafirce to lallai Allah Mawadaci ne ga barin talikai}
[Al-Imran: 97].

¹ Tirmizi ya fitar da shi daga Ali Marfu'i da lamba (812).

² Abu Dawud ne ya fitar da shi da lamba (1732).

Da faɗiɗin Annabi - tsira da Aminci su tabbata a gare shi - a cikin huɗubarsa: «Yaku mutane, lallai Allah Ya wajabta muku Hajji, to ku yi Hajji¹». Muslim ne ya fitar da shi.

Hakika hadisai sun zo suna nuni akan wajabcin Umarah, daga cikinsu akwai:

Daga cikinsu akwai: Faɗinsa (Annabi) -tsira da amincin Allah su tabbata agare shi- a amsar da ya amsawa (mala'ika) Jibrilu lokacin da ya tambaye shi game da musulunci, (manzo) - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Musulunci shi ne, ka shaida cewa babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, kuma (Annabi) Muhammad manzon Allah ne, ka tsaida sallah, ka bada zakka, ka ziyarci Daki, ka yi Umarah, ka yi wankan janaba, ka cika alwala, ka azimci (watan) Ramadan²»**. Ibnu Khuzaimah ne ya fitar da shi, da Darukudni, daga hadisin Umar ɗan Khadfab - Allah Ya yarda da shi -, kuma Darukudni ya ce: Wannan tabbataccen Isnadi ne kuma ingantacce.

Daga cikinsu akwai: Hadisin Nana A'isha - Allah Ya yarda da ita cewa ita ta ce: **«Ya manzon Allah, shin jihadi**

¹ Muslim ne ya fitar da shi da lamba (1337).

² Ibnu Khuzaimah ne ya fitar da shi (Juzu'i na 1/4), da lamba (1).

ya wajaba akan mata? Ya ce: Akwai jihadi a kansu wanda babu yaki a cikinsa: Hajji da Umarah¹».

Aikin Hajji da Umarah basa wajaba a rayuwa sai sau ɗaya kawai; saboda faɗin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - a cikin ingantaccen hadisi: **«Hajji sau ɗaya ne, wanda ya kara to nafila ne²».**

An sunnanta yawaita Hajji da Umarah na nafila; saboda abinda ya tabbata a cikin ingantattun littattafan hadisai biyu, daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - yace: Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Umarah zuwa Umarah mai kankare abinda ke tsakaninsu ne, kuma kubutaccen aikin Hajji ba shi da wani sakamako sai aljanna³».**

FASALI A CIKIN WAJABCIN TUBA DAGA SABO DA KUMA MAYAR DA KAYAN ZALINCI

Idan musulmi ya yi kudirin niyyar tafiya Hajji ko Umarah, an so a gare shi ya yi wa iyalansa da abokanansa wasiyya da tsoron Allah - Mai girma da

¹ Ahmad ne ya fitar da shi da lamba (25322) da Ibnu Majah da lamba (2901).

² Nasa'i da lamba (2620).

³ Bukhari ne ya fitar da shi da lamba (1773), da Muslim da lamba (1349).

ɗaukaka - shi ne: Aikata umarnin da ya yi, da nisantar abubuwan da Ya hana.

Kuma yana kamata ya rubuta abinda yake bi da abinda ake binsa na basussuka, ya kafa shaida akan haka, kuma ya wajaba ya gaggauta tuba daga dukkanin zunubai; saboda faɗinSa Allah - Maɗaukakin sarki -:

﴿... وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [النور: ٣١]

{Kuma ku tuba zuwa ga Allah gaba ɗaya ya ku muminai ko kwa rabauta} [Al-Nur: 31].

Hakikanin tuba: Barin zunubai da kuma kyalesu (ciruwa), da yin nadama akan abinda ya shuɗe daga garesu, da niyyar rashin koma musu, idan akwai abubuwan zalinci na mutane a hannunsa na rai ne ko dukiya ko mutunci to ya dawo musu da shi, ko su yafe masa kafin tafiyarsa; dan abinda ya inganta daga gare shi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - cewa shi ya ce: **«Wanda ya kasance akwai wani abin da ya zalinci ɗan uwansa na dukiya ne, ko mutunci, to a yau ya yi fofarin warwarewa kafin ranar da babu dinare ko dirhami ta zo, idan yana da wani aiki na gari za'a karɓa daga aikin gwargwadan abinda ya zalinta, idan kuma ba shi da wasu kyawawan ayyuka**

za'a karfa daga munanan ayyukan dan uwansa sai a dora masa¹».

Yana kamata ya tafi da tsarkakakken guzuri na dukiya ta halal dan Hajjinsa da Umrarsa; dan abinda ya inganta daga gare shi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - cewa shi ya ce: **«Lallai Allah - Madaukakin sarki - tsarkakakken ba ya karfa sai tsarkakakke²»**, Dabarani ya ruwaito Daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - ya ce: Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Idan mutum ya tafi aikin Hajji da tsarkakakken guzuri, kuma ya sanya kafarsa a cikin sirdin dabbarsa sai ya yi kira:**

Labbaika Allahumma Labbaika (amsawarKa ya Allah amsawarKa), sai wani mai kira zai kira shi daga sama: Labbaika wa sa'adaiKa, guzurinka na halal ne, abin hawanka na halal ne, kuma Hajjinka kubutacce ne, ba mai zunubi ba ne, idan kuma mutum ya fita da mummunan guzuri sai ya sanya kafarsa a cikin sirdin dabbarsa sai ya yi kira: Labbaika Allahumma Labbaika, wani mai kira zai yi kira daga sama: La Labbaika wala

¹ Bukhari ne ya fitar da shi da lamba (2449).

² Muslim ne ya fitar da shi da lamba (1015).

Sa'adaika, guzurinka na haram ne, ciyarwarka ta haram ce, kuma Hajjinka ba kubutacce ba ne¹».

Yana kamata ga mahajjaci ya wadatu daga abinda ke hannun mutane, da kamewa daga rokonsu; saboda faɗinsa - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -: **«Wanda ya nemi kamewa Allah Zai sa shi ya zama mai kamewa, wanda ya nemi wadatuwa Allah Zai wadata shi²».**

Da faɗinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi: **«Mutum ba zai gushe ba yana rokon mutane, har sai ya zo ranar alkiyama alhali babu gutsiren nama a fuskarsa³».**

Yana wajaba ga mahajjaci ya nufi Allah da gidan Lahira da Hajjinsa, da kuma Umrarsa, da neman kusanci zuwa ga Allah da abinda zai yardar da shi na maganganu da ayyuka a waɗannan wurare maɗaukaka, ya kiyaye dukkanin kiyayewa da ya nufi duniya da Hajjinsa da kuma rabon (duniyar), ko riya ko jiyarwa da alfahari da hakan, domin cewa hakan yana daga mafi munin manufofi, kuma sababi

¹ Dabarani ne ya fitar da shi a cikin al-Kabir (Juzu'i na 20/40) da lamba (2989).

² Bukhari ne ya fitar da shi da lamba (1427), da Muslim da lamba (1035).

³ Bukhari ne ya fitar da shi da lamba (1474), da Muslim da lamba (4040).

ne na bacin aiki da rashin karbarsa, kamar yanda Allah - Maɗaukakin sarki - Ya ce:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا نُوفٍ إِلَيْهِمْ أَعْمَلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ﴾ ١٥ ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبِطِلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ ١٦ ﴿[هود: ١٥-١٦]

{Wanda ya kasance yā yi nufin rāyuwar dūniya da kawarta, Munā cika musu ayyukansu zuwa gare su a cikinta, kuma a cikinta bā zā a rage su ba} (15)

Wadannan ne wadanda bā su da kōme a cikin Lāhira fāce wuta, kuma abin da suka sanā'anta a cikinta (dūniya) yā bāci, kuma abin da suka kasance sunā aikatāwa bātacce ne} [Hud: 15-16].

Allah - Maɗaukakin sarki - Ya ce:

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا﴾ ١٨ ﴿وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا﴾ ١٩ ﴿[الإسراء: ١٨-١٩]

{Wanda ya kasance yanāson duniya ne (kawai), to zaMu gaggauta masa a cikinta, abin da Muke so ga wanda Mukayi nufi, sa'an nan kuma Mu sanya masa Jahannama, ya kōnu da ita,

yanā abin zargi, korarre daga rahamar Allah(18)

{Kuma wanda ya nufi Lāhira, kuma ya yi aiki sabōda ita irin aikinta alhāli kuwa yanā mūmīni, to, wadannan aikinsu ya kasance abin yabo} [Al-Isra'i: 18-19].

Kuma ya inganta daga gare shi - tsira da amincin Allah su tabbata gareshi - cewa shi ya ce: «Allah - Madaukakin sarki - Ya fada: **«Ni ne Mafi wadatuwar masu tarayya daga barin tarayya, wanda ya aikata wani aiki kuma ya hadani da wani a cikinsa to zan barshi da shikarsa (tarayyarsa)¹».**

Kuma yana kamata gare shi ya abokantaka da zaɓaɓɓu cikin ma'abota biyayya da tsoran Allah da fahimtar Addini a cikin tafiyarsa, ya kiyayi abokantakar wawaye da fasikai.

Yana kamata gare shi ya nemi sanin abinda aka shara'anta masa a cikin Hajjinsa da Umrarsa, ya nemi fahimtar hakan, ya yi tambaya kan abinda ya rikice masa; dan ya zama akan ilimi, idan ya hau dabbarsa ko motarsa ko jirgin samansa ko wasunsu

¹ Muslim ne ya fitar da shi da lamba (2985).

cikin ababen hawa, an so ya ambaci Allah - tsarki ya tabbatar maSa - kuma ya gode maSa, sannan ya yi kabbara sau uku sai ya ce:

﴿...سُبْحَنَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُّقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾﴾

[الزخرف: ﴿١٣﴾-﴿١٤﴾]

{Tsarki ya tabbata ga wanda Ya hore mana wannan, kuma bamu da wani iko akansa (13)}

{Kuma lalle mū hakika māsū jūyāwa muke, zuwa ga Ubangijinmu} [Al-Zukhruf: 13-14].

«Ya Allah ina rokonKa aikin alheri da takwa a cikin tafiyata wannan, da kuma aikin da zaKa yarda da shi, ya Allah Ka saukaka mana wannan tafiyar ta mu, Ka ninke mana nisanta, ya Allah Kaine aboki (mai kula) a cikin tafiya, kuma khalifa a cikin iyalai, ya Allah ina neman tsarinKa daga wahalar tafiya, da mummunan abin duba, da mummunar majuya a cikin dukiya da iyalai¹»; Saboda ingancin haka daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -, Muslim ne ya fitar da shi daga Hadisin Ibnu Umar - Allah Ya yarda da su -.

¹ Muslim ne ya fitar da shi da lamba (1342).

Kuma ya yawaita zikiri da istigafri da rokon Allah - tsarki ya tabbatar maSa - da kankar da kai gareShi a cikin tafiyarsa da kuma karatun Alkur'ani da bibiyar ma'anoninsa, kuma ya kiyaye akan salloli a cikin jam'i, ya kiyaye harshensa da yawaita kila da kala, da kutsawa a cikin abinda bai shafeshi ba, da yawaita kakaci, kuma ya kiyaye harshensa daga karya da giba da annamimanci da yiwa abokanansa izgili da ma wasunsu daga 'yan uwansa musulmai.

Yana kamata gare shi ya aikata alheri ga abokan tafiyarsa, ya kame cutarsa daga garesu, ya umarcesu da aikin alheri, ya hanesu daga abin ki da hikima da wa'azi mai kyau gwargwadan iko.

FASALI A KAN ABINDA MAHAJJACI ZAI AIKATA LOKACIN ISARSA MIKATI

Idan ya isa Mikati an so gare shi, ya yi wanka ya shafa tirare; saboda abinda aka ruwaito cewa, Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya tsiraita daga dinkakken tufafi a lokacin harama, kuma ya yi wanka; saboda abinda ya tabbata a cikin inagntattun Littattafan hadisai biyu, daga Nana A'isha - Allah Ya yarda da ita - ta ce: **«Na kasance ina shafawa manzon Allah - tsira da amincin Allah**

su tabbata agare shi - tirare dan yin haramarsa kafin ya yi harama, haka ga warware haraminsa, kafin ya yi dawafi a daki¹» «Kuma ya umarci Nana A'isha lokacin da ta yi al'ada, alhai ta yi harama da Umarah da ta yi wanka ta yi harama da Hajj, kuma (Annabi) - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya umarci Nana Asma'u 'yar Umais lokacin da ta haihu a Zul Hulaifa da ta yi wanka ta daure kwibinta (kunuzigo) da tufafi, kuma ta yi harama²», sai hakan ya yi nuni akan cewa mace idan ta isa Mikati alhali tana al'ada ko jinin biki, taya yi wanka ta yi harama tare da mutane, kuma ta aikata abinda mahajjaci yake aikata shi banda Dawafi a Daki (Ka'abah), kamar yadda Annabi tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi ya umarci Nana Aisha da Nana Asma'u da hakan».

An so ga wanda ya yi nufin yin harama, ya bibiyi gashin bakinsa da faratansa da mararsa da hammatarsa, sai ya yanke abinda ake bukatar yanke shi; dan kada ya bukaci yanke hakan bayan harama alhali kuma haramun ne a kansa, kuma saboda Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi

¹ Muslim ne ya fitar da shi da lamba (1218).

² Bukhari ne ya fitar da shi da lamba (1539), da Muslim da lamba (1189).

- ya shara'antawa musulmai bibiyar wadannan abubuwan kowane lokaci, kamar yadda ya tabbata a cikin ingantattun littattafan hadisai biyu, daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - ya ce: Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Dabi'a biyar ne: Kaciya, da yanke gashin mara, da rage gashin baki, da yanke farce, da fige gashin hammata¹»**. A cikin Sahihu Muslim, daga Anas - Allah Ya yarda da shi - ya ce: **«Ansa mana lokaci a rage gashin baki, da yanke farce, da fige gashin hamamata, da aske gashin mara: Cewa kada mu bar hakan sama da kwana arba'in²»**.

Kuma Nasa'i ya fitar da shi da lafazin: **«Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya sa mana lokaci»**, Kuma Ahmad da Abu Dawud da al-Tirmizi sun fitar da shi da lafazin al-Nasa'i, amma kai, ba'a shara'anta yanke wani abu daga gare shi ba a lokacin harama, ba'a hakkin maza ba, haka kuma ba'a hakkin mata ba.

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (5891), da Muslim a lamba ta (257).

² Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (258).

Amma gemu ya haramta a aske shi ko yanke wani abu daga gare shi a dukkanin lokuta, kai ya wajaba a cika shi; saboda abinda ya tabbata a cikin ingantattun Littattafan hadisai biyu, daga Ibnu Umar - Allah Ya yarda da su - ya ce: Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Ku sabawa mushrikai, ku cika gemu, ku rage gashin baki¹»**, Muslim ya fitar a cikin ingantaccen Littafinsa, daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - ya ce: Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Ku rage gashin baki, ku saki gemma, ku sabawa majusawa²»**.

Hakika masifa ta girmama a cikin wannan zamanin , domin mafiyawancin mutane suna sabawa wannan sunnar sun yaki gemu, sun yarda da kamanceceniya da kafirai da mata, musamman ma wanda yake dangantuwa da ilimi da kuma koyarwa, ga Allah muke kuma gare Shi zamu koma, muna rokon Allah Ya shiryyar da mu da sauran musulmai ga dacewa da sunna da yin riko da ita, da kira zuwa gareta, ko da mafiya yawa sun bijire mata, Allah Ya isar mana

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (2892), da Muslim a lamba ta (259).

² Muslim ne ya fitar da shi da lamba (260).

madalla da abin dogaro, babu wata dabara babu wani karfi sai ga Allah Maɗaukaki Mai girma.

Sannan namiji ya sanya kwarjalle da mayafi, an so su zama farare masu tsafta, kuma an so ya yi harama da takalma silifa; saboda faɗin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -: **«Dayanku yayi harama a kwarjalle da mayafi da takalma silifa, idan bai samu silifa ba, to ya sanya huffi, kuma ya yankesu har su zama kasan idan sawu»¹.**

Amma mace, to yana halatta garetar tayi harama a abinda ta so na baki ko kore ko wasunsu, tare da kiyayar kamaceceniya da maza a tufansu, sai dai baya halatta a kanta ta sanya nikabi ko safar hannu a lokacin haramarta, sai dai ta rufe fuskarta da tafukanta, ba tare da nikabi ko safar hannu ba; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya hana mace mai harama sa nikabi da safar hannu, amma wasu daga cikin gamagarin mutane da suke keɓance haramar mace a koren tufa ko baki banda wasunsu to hakan bashi da wani asali.

¹ Ahmad ne ya fitar da shi a lamba ta (4899).

Sannan bayan gama wanka da tsafta, da sanya tufafin harama, zaiyi niyyar shiga cikin ibadar da ya yi nufi a zuciyarsa, ta Hajji ce ko Umarah; saboda fadin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -: **«Dukkan ayyuka basa ingantuwa sai da niyyoyi, kuma kowane mutum ana bashi ladan abinda ya niyyata ne¹».**

Kuma an shara'anta masa furta abinda ya niyyata, idan niyyarsa itace yin Umra, sai yace: (AmsawarKa Umra) ko (Ya Allah amsawarKa Umra), idan kuma niyyarsa ta kasance ta Hajji ce, sai yace: (Labbaikal Lahumma hajjan (AmsawarKa Hajji)) ko (Ya Allah amsawarKa Hajji); domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya aikata haka. Idan yayi niyyarsu baki d'aya sai yayi talbiyyaha da hakan, sai yace: (labbaikal lahumma hajjan wa Umratan (Ya Allah amsawarKa Umra da Hajji)), abinda yafi shine furtawar ta zama bayan ya daidaita akan abin hawansa, dabba ce ko mota ko wasunsu; saboda Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - yayi niyya ne bayan ya daidaita akan dabbarsa, ta taso da shi daga mikati dan tafiya, wannan shine yafi inaganci daga maganganun ma'abota ilimi.

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (1), da Muslim (1907).

Ba'a sharanta masa furta abinda ya niyyata ba, sai a harama kawai; dan zuwan haka daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -.

Amma sallah da dawafi da wasunsu, to yana kamata gare shi, kada ya furta niyyar wani abu daga garesu, ba zai ce ba: Na yi niyyar yin sallah kaza da kaza, ko na yi niyyar yin dawafi kaza, kai furta niyya da hakan yana daga cikin bidi'o'i fararru, kuma bayyana hakan ya fi muni kuma ya fi tsananin zunubi, da ace furta niyya abin shara'antawa ne da manzo - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya bayyana shi, kuma ya bayyanar da shi ga al'umma da aikinsa, ko da fadarsa, kuma da magabata na gari sun rigamu zuwa gare shi.

Tunda ba'a cirato hakan daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ba, ko daga sahabbansa - Allah Ya yarda dasu -, to an san cewa shi bidi'a ne, hakika Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Mafi sharrin al'amurra fararrunsu, kuma dukkan bidi'a bata ce¹»**. Muslim ne ya fitar da shi a cikin ingantaccen littafinsa. Kuma Mafificin Salati da Aminci a gare shi

¹ Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (867).

ya ce: «**Duk wanda ya farar da wani sabon abu a cikin wannan Addinin namu, wanda ba ya ciki, to shi abun mayarwa ne¹**». Bukhari Da Muslim suka tabbatar da ingancinsa, A cikin wani lafazin na Muslim: «**Duk wanda ya yi wani aiki wanda babu umarninmu a cikinsa, to shi abun mayarwa ne²**».

FASALI A CIKIN MIKATAI NA GURI DA KUMA INDA SUKE

Mikatai guda biyar ne:

Na farko: Zul-Hulaifa, shi ne mikatin mutanen Madina, shi ne inda mutane suke ce masa a yau da: Abyaru Ali.

Na biyu: Juhfa, shi ne mikatin mutanen Sham, ita wata rushasshiyar alkarya ce, da take bin Rabigh, mutane a yau suna yin harama ne daga Rabigh, wanda ya yi harama daga Rabigh to hakika ya yi harama daga mikati; domin cewa Rabigh tana kusa ita da kadan.

Na uku: Karnul manazil, shi ne mikatin mtanen Najd, shi ne a yau ake kiransa da: As-Sail.

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (2697), da Muslim a lamba ta (1718).

² Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (2550), da Muslim a lamba ta (1718).

Na huɗu: Yalamlam, shi ne mikatin mutane Yaman.

Na biyar: Zatu irkin, shi ne mikatin mutanen Iraƙ.

Waɗannan mikatan, haƙika Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya iyakancesu ga waɗanda muka ambata, da kuma wanda ya wuce ta wurinsu daga waɗanda ba ahalin wurin ba, daga wanda yayi nufin Hajji ko Umra.

Abinda yake wajibi ga wanda ya wuce ta wurinsu shine, yayi harama daga garesu, kuma yana haramta a kansa ya ketaresu ba tare da harama ba, idan ya kasance ya nufi Makka da nufin yin Hajji ko Umra, daidai ne wucewarsa garesu ta kasance ta hanyar ƙasa ne ko ta hanyar sama; saboda gamewar faɗin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - lokacin da ya iyakance waɗannan mikatan: **«Su sun tabbata garesu da wanda yazo ta wurinsu, wanda baya daga cikin ahalinsu daga wanda yayi nufin Hajji ko Umra¹».**

Abinda aka shara'antawa wanda ya fuskanci Makka ta hanyar sama da nufin Hajji ko Umra shine, yayi shiri ga hakan da yin wanka da makamancinsa kafin hawa

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga Ibn Abbas - Allah Ya yarda da su - a lamba ta (1524), da Muslim a lamba ta (1181).

jirgi, idan ya kusanci mikati, sai ya daura kwarjallansa da mayafinsa, sannan yayi talbiyyah da Umra idan akwai yalwar lokaci, idan lokacin yayi kunci, sai yayi talbiyyah ga Hajji. Idan ya sanya kwarjallansa da mayafinsa kafin hawa ko kafin ya kusanci mikati, to babu laifi, sai dai bazaiyi niyyar shiga cikin ibada ba, kuma bazaiyi talbiyyah da hakan ba, sai idan ya dauranci mikati, ko ya kusance shi; domin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - bai yi harama ba sai daga mikati, kuma abinda yake wajibi akan al'umma shine koyi da shi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - a cikin hakan kamar waninsa na sha'aninnikan Addini; saboda faɗin Allah - tsarki ya tabbatar maSa -:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...﴾ [الأحزاب: ٢١]

{Hakika kuna da kyaykkyawan tare da Manzon Allah} [Al-Ahzab: 21], kuma saboda faɗin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - a cikin Hajjin ban kwana: **«Ku riki ayyukan ibadunku (na Hajji da Umra) daga gareni¹».**

¹ Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (1297).

Amma wanda ya fuskanci Makka bai yi nufin Hajji ko Umarah ba; kamar ɗan kasuwa, da mai saran ita ce, da ɗan saƙo da makamancin hakan, to babu harama a kansa sai dai idan ya yi kwadɗayin haka; saboda faɗin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - a cikin hadisin da ya gabata lokacin da ya ambaci mikatai: **«Su sun tabbata garesu da wanda yazo ta wurinsu, wanda baya daga cikin ahalinsu daga wanda yayi nufin Hajji ko Umra¹»**. Abin da aka fahimta daga gare shi shi ne cewa, wanda ya wuce ta mikatan amma bai yi nufin Hajji ko Umarah ba to babu wata harama a kansa.

Wannan yana daga rahamar Allah ga bayinSa da kuma sauƙinSa garesu, godiya da yabo sun tabbata gareShi akan haka, yana ƙarfafa hakan cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - lokacin da ya zo Makka a shekarar buɗe Makka bai yi harama ba, kai ya shigeta ne akansa akwai hular kwano; dan kasancewarsa a wannan lokacin bai yi nufin Hajji ko Umarah ba, kawai ya yi nufin buɗeta ne, da kawai da abinda ke cikinta na shirka.

¹ fitar da shi ya rigaya.

Amma wanda masaukinsa komabayar mikatai ne; kamar mazauna Jidda, da Ummu Sulaim, da Bahrah, da Shara'i'i, da Badr, da Masturah da makancinsu, to ba wajibi ne a kansa ya tafi zuwa wani guri na daga mikatan nan biyar da suka gabata ba, kai masaukinsa shine mikatinsa, sai yayi harama daga gare shi da abinda yayi nufi na Hajji ko Umra. Idan kuma yana da wani masaukin daban a wajen mikati, to shi yana da zaɓi, idan yaso yayi harama daga mikati, idan kuma ya so yayi harama daga masaukinsa, wanda yake kusa da mikati zuwa Makka; saboda gamewar faɗin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - a cikin hadisin Ibn Abbas - Allah Ya yarda da shi - lokacin da ya ambaci mikatai, ya ce: **«Wanda ya kasance kombayansu, to wurinsa (na harama)¹ yana daga alhali gurin, haka mutanen Makka za suyi harama daga Makka²».**

Sai dai wanda ya yi nufin yin Umarah alhali shi yana Harami to wajibi ne akansa ya fita zuwa Hilli (wajan harami) domin ya yi harama daga gare shi ; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su

¹ Famahalluhu: Wato: Niyyarsa da talbiyya daga gurin haramarsa ne.

² Wani yanki ne daga hadisin da ya gabata.

tabbata agare shi - lokacin da Nana A'isha ta nemi izinin yin Umarah daga gare shi sai ya umarci dan uwanta Abdurrahman ya fita da ita zuwa Hilli (wajan harami) ta yi harama daga wurin, sai hakan ya yi nuni akan cewa mai Umarah ba zai yi haramar Umarah daga cikin Haram ba, kawai zai yi harama ne daga Hilli (wato wajan Haram).

Wannan hadisin yana keɓance hadisin Ibnu Abbas wanda ya gabata, kuma yana nuni akan cewa, abin da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - yake nufi da faɗinsa: «**Har mutanen Makka za suyi haramar Hajji da Umra daga Makka¹**». Shi ne niyyar Hajji ba Umarah ba, dan da aƙe ya kasance niyyar Umarah ta halatta a cikin Harami da ya yi wa Nana A'isha - Allah Ya yarda da ita - izini a kan hakan da bai ɗora mata fita zuwa hilli (wajan Harami) ba, wannan al'amari ne bayyananne, kuma shi ne faɗin Jumhur ɗin malamai - Allah Ya yi musu rahama -, kuma ya fi kewayewa ga mumini domin a cikinsa akwai aiki da hadisai biyun gaba ɗaya. Allah ne Mai datarwa.

Amma abinda wasu daga sashin mutane suke aikatawa na yawaita Umra bayan Hajji daga Tan'im ko

¹ fitar da shi ya gabata.

Ji'irana ko wasunsu alhali kuma ya riga ya gabata cewa, yayi Umra kafin Hajji, to babu wani dalili akan halaccinsa, kai dalilai ma suna nuni akan cewa barinsa ma shine ya fi; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - da sahabbansa - Allah Ya yarda da su - ba suyi Umra bayan sun gama Hajji ba. Nana A'isha ce kadai tayi Umra daga Tan'im; saboda kasancewarta ba tayi Umra tare da mutane ba lokacin shiga Makka saboda hila, sai ta nema daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - cewa tayi Umra a madadin Umrarta wacce tayi harama da ita daga mikati, sai Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya amsa mata hakan, kuma hakika Umra biyu sun tabbata a gareta: Umrar dake tare da Hajjinta, da kuma wannan Umrar ita kadai, to wanda ya kasanace da irin matsalar Nana A'isha, to babu laifi yayi Umra bayan ya gama hajji; dan yin aiki da dalilan gabaɗayansu, da kuma yalwatawa ga musulmai.

Babu kokwanto akan cewa shagaltar alhazai da wata Umrar daban bayan gama Hajji banda Umrar da suka shigo Makka da ita yana takurawa dukkanin mutane, kuma yana haifar da yawaitar cunkoso da haɗarirrika, tare da abinda ke cikinsa na sabawa

shiriyar Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata
agare shi - da kuma sunnarsa. Allah ne Mai datarwa.

FASALI AKAN HUKUNCIN WANDA YA ISA MIKATI BA A WATANNIN HAJJI BA

Ka sani cewa wanda ya isa Mikati yana da halaye biyu:

Na farkonsu: Ya isa Mikati ba a watannin Hajji ba, kamar Ramadan da Sha'aban, to sunnah a cikin hakkin wannan shi ne ya yi haramar Umra sai ya yi niyyarta a zuciyarsa, kuma ya furtata da harshensa, yana mai cewa: (Allahumma Labbaika Umarah), ko (Ya Allah amsawarKa Umra), sannan ya yi Talbiyyah irin Talbiyyar Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ita ce : **«Labbaikal Lahumma labbaika, la sharika laka labbaiKa, Innal hamda wan'ni'imata laka wal mulk, la sharika laka labbaiKa (AmsawarKa Ya Allah amsawarKa, amsawarKa, ba Ka da abokin tarayya amsawarKa, lallai godiya da ni'ima naKa ne, mulki ma (na Kane) ba Ka da abokin tarayya)¹»**. Kuma ya yawaita wannan Talbiyyar, da kuma ambaton Allah - tsarki ya

¹ Bukhari ne ya fitar da shi, daga hadisin Ibnu Umar - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1549), da Muslim a lamba ta (1184).

tabbatar maSa - har sai ya isa Daki (Ka'aba), idan ya isa Daki, sai ya yanke Talbiyyah, yayi dawafi kewaye bakwai, yayi sallah a bayan Makamu Ibrahim raka'a biyu, sannan ya fita zuwa Safa yayi kewaye tsakakin Safa da Marwa kewaye bakwai, sannan ya aske kansa, ko ya saisyaye shi, da haka ne Umrarsa ta cika, kuma kowane abu wanda ya haramta gare shi da harama ya halatta gareshi.

Na biyu: Ya isa mikati a cikin watannin Hajji, sune: Shawwal, da Zul-fi'idah, da goman farko na Zul-Hijjah.

To, irin wannan an bashi zaɓi tsakanin abubuwa uku, sune Hajji shi kaɗai, da Umra ita kaɗai, da kuma haɗawa tsakaninsu; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - lokacin da ya isa mikati a cikin Zul-fi'idah a Hajjin bankwana, ya bawa sahabbansa zaɓi tsakanin waɗannan ibadu ukun, sai dai cewa sunnah a cikin haƙƙin wannan idan bashi da haɗaya, shine yayi haramar Umra, kuma ya aikata abinda muka ambace shi a cikin haƙƙin wanda ya isa mikati a watannin da ba na Hajji ba; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya umarci sahabbansa lokacin da suka kusanci Makka, su maida haramarsu ta zama Umra, kuma ya karfafa musu hakan a Makka, sai suka yi dawafi da

sa'ayi, sukayi saisaye kuma suka warware haramarsu, dan kamanta umarninsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -. Sai dai wanda a tare da shi akwai hadaya, to lallai Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya umarce shi ya wanzu akan haramarsa har sai ya warware haramarsa a ranar babbar sallah, Sunnah kuma akan hakkin wanda ya koro hadaya, ita ce ya yi harama da Hajji da Umarah baki daya; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - hakika ya aikata haka, kuma ya kasance hakika ya koro hadaya, kuma ya umarci wanda ya koro hadaya cikin sahabbansa alhali ya yi niyyar Umarah da ya yi Talbiyyah da Hajji tare da Umrarsa, kuma kada ya warware haraminsa har sai ya gamasu baki daya a ranar babbar sallah, idan wanda ya koro hadaya ya kasance hakika ya yi harama da Hajji shi kadai to zai wanzu a cikin haramarsa kuma har sai yawarware haraminsa ranar babbar sallah, kamar wanda ya yi kirani tsakaninsu.

Sai aka sani da haka: Cewa wanda ya yi harama da Hajji kadai, ko Hajji da Umarah kuma a tare da shi babu hadaya to bai kamata a gare shi ba ya wanzu a cikin haramarsa, kai sunnah a cikin hakkin sa ita ce, ya maida haramarsa ta koma Umarah, sai

ya yi Dawafi ya yi Sa'ayi ya yi aski ya warware haraminsa, kamar yadda Annabi - tsira da amincin Allah su tabbara agare shi - ya umarci wanda bai koro hadayarsa daga sahabbansa ba da hakan, sai dai idan wannan ya ji tsoron kufcewar Hajjin; dan kasancewarsa ya zo a makare, to babu laifi ya wanzu a cikin haramarsa. Allah ne Mafi sani.

Idan mai harama yaji tsoron rashin samun damar yin ibadarsa, saboda kasancewarsa mara lafiya, ko yana jin tsoron makiyi da makamancinsa, to anso gareshi a lokacin haramarsa ya ce: «Fa'in habasani habisun fa mahalli haisu habastani (Idan wani abu mai tsarewa ya tsareni, to wurin haramata shine inda Ka tsareni)»; saboda hadisin Dhiba'ah 'yar Zubair - Allah Ya yarda da ita -, cewa ta ce: Ya Manzon Allah, lallai ni ina nufin yin Hajji alhali bani da lafiya, sai Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce mata: **«Ki yi Hajji, ki kuma shardanta cewa wurin haramarki shine inda (Ya Allah) Ka tsareni¹».**

Kuma fa'idar wannan sharadin: Cewa mai harama idan wani abinda zai hanashi cika ibadarsa ya bijiro masa na rashin lafiya ne ko tarewar makiyi,

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (5089), da Muslim a lamba ta (1207).

to warware haraminsa ya halatta gare shi kuma babu komai a kansa.

FASALI A KAN HUKUNCIN HAJJIN YARO KARAMI, SHIN YANA ISAR MASA DAGA HAJJIN MUSULUNCI

Hajjin karamin yaro da karamar yarinya ya inganta; saboda abinda ke cikin Sahihu Muslim daga Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da su - cewa wata mace ta dagawa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - wani yaro, sai ta ce: Ya Manzon Allah, shin wannan yana da Hajji? sai ya ce: **«Eh, kuma kina da lada¹»**.

A cikin Sahihul Bukhari, daga Sa'ib dan Yazid - Allah Ya yarda da shi - ya ce: **«Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - yayi Hajji tare da ni (a Hajjin bankwana), kuma ni ina dan shekara bakwai²»**. Sai dai wannan Hajjin ba ya isar musu daga Hajjin Musulunci.

Haka nan bawan da aka mallaka da kuyangar da aka mallaka, Hajji yana inganta daga gare su, kuma ba ya isar musu daga Hajjin Musulunci; saboda

¹ Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (1336).

² Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (1858).

abinda ya tabbata daga hadisin Ibnu Abbas - Allah Ya yarada da su -, cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Duk yaron da yayi Hajji, sannan ya balaga, to ya wajaba a kansa yayi wani Hajjin daban, kuma dukkanin bawan da yayi Hajji sannan aka 'yantashi, to wajibi ne a kansa yayi wani Hajjin daban¹»**. Ibnu Abi Shaibah ne da Baihaki suka fitar da shi da kyakkyawan Isnadi.

Sannan idan yaron ya kasance baikai shekarun mayyazewa ba, sai waliyyinsa yayi masa niyyar harama, sai ya tsiratar da shi daga dīnkakken tufafi, sai yayi masa talbiyyah, da haka ne yaron zai zama mai harama, kuma zai hanu daga abinda babba mai harama zai hanu daga gare shi. Haka nan yarinyar da bata kai shekarun mayyazewa ba, waliyyinta zai yi mata niyyar harama, kuma zaiyi mata talbiyyah, da haka ne zata zama mai harama, kuma zata hanu daga abinda babbar mace zata hanu daga gareshi, kuma yana kamata su zama masu tsarkin tufafi da jiki a lokacin dawafi; domin cewa dawafi yana kama da sallah, tsarki kuma sharadi ne na ingancin ta.

¹ Ibnu Abi Shaiba ne ya fitar da shi (Juzu'i na 4/444).

Idan yaron da yarinyar sun kasance sun kai shekarun mayyazewa, sai suyi harama da izinin waliyyinsu, kuma su aikata abinda babba zai aikata na daga wanka da shafa tirare da makamantansu, waliyyinsu shine mai jibintar sha'aninsu, kuma mai tsayuwa da maslahohinsu, daidai ne, ya kasance babansu ne ko babarsu ko wasunsu, kuma waliyyin zai yi musu abinda suka kasa aikata shi, kamar jifa da makamancinsa, kuma aikata wanin wannan na ibadu ya lazimcesu, kamar tsayuwar Arfa, da kwana a Mina da Muzdalifa, da dawafi da kuma Sa'ayi. idan suka kasa yin Dawafi da Sa'ayi, sai a daukesu a yi Dawafin da Sa'ayin da su, kuma abinda ya fi ga wanda ke dauke da su shi ne, kada ya sanya Dawafin da Sa'ayin na yaran tarayyane tsakanin nasa da nasu, kawai ya yi musu niyyar Dawafin da Sa'ayin (dan su kadai), kuma ya yi Dawafinsa a kadaice, ya yi Sa'ayin a kadaice ga kansa; dan tsarewa ga ibada, da kuma aiki da hadisi madaukaki: **«Kabar abinda ke sanya ka kokwanto, zuwa ga abinda baya sanya ka kokwanto.¹»**. Idan wanda ke dauke da su yayi niyyar yin Dawafi ga kansa da kuma wanda ya dauka, to hakan ya isar masa a cikin

¹ Tirmizi ne ya fitar da shi a lamba ta (2518).

mafi ingancin maganganu biyu; domin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - bai umarci wacce ta tambaye shi game da Hajjin yaro cewa tayi masa Dawafi shi kadai ba, da hakan ya zama wajibi, da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbbata a gare shi - ya bayyana hakan. Allah ne Mai datarwa.

Ana umartar yaro mumayyazi (mai wayo) da yarinya mumayyaza da tsarkaka daga hadasi da kuma najasa, kafin fara Dawafi, kamar babba mai harama, kuma yi wa karamin yaro da karamar yarinya harama ba wajibaba ne akan waliyyinsu, nafila ne, idan ya aikata hakan za'a ba shi lada, idan kuma ya bar hakan, to babu laifi a kansa. Allah ne Mafi sani.

FASALI A CIKIN BAYANIN ABUBUWAN DA AKA HANA MAI HARAMI AIKATAWA DA KUMA ABINDA AKA HALATTA AIKATA SHI GA MAI HARAMA

Ba ya halatta ga mai harama bayan niyyar harama - namiji ne ko mace - ya yanke wani abu daga gashinsa, ko faratansa, ko ya shafa tirare.

Baya halatta ga namiji kadai ya sanya dɪnkakken tufafi gabaɗayansa, abin nufi: A kan siffarsa wacce

aka yanka kuma aka dinka a kanta, kamar riga, ko akan sashinsa; kamar singileti da wanduna, da huffi, da jaurabi, sai dai idan bai samu kwarjalle ba, to ya halatta gare shi ya sanya wando, haka nan wanda bai samu silifa ba, to ya halatta gareshi ya sanya huffi ba tare da ya yankeshi ba; saboda hadisin Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da su - tabbatacce a cikin Sahihain (Sahihul Bukahri da Sahihu Muslim), cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Wanda bai samu takalmi silifa ba, to ya sanya huffi, wanda kuma bai samu kwarjalle ba, to ya sanya wando¹».**

Amma abinda yazo a cikin hadisin Ibnu Umar - Allah Ya yarda da su - na umarni da yanke huffi idan ya bukaci sanya shi saboda rasa takalma silifa to (hadisin) an shafe shi; saboda Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - yayi umarni da hakan a cikin Madina, lokacin da aka tambaye shi game da abinda mai harama zai sa na tufafi. Sannan lokacin da yayiwa mutane hufuwa a Arfa yayi izini a sanya huffi lokacin da aka rasa takalma silifa, kuma

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (1841), da Muslim a lamba ta (1179).

bai yi umarni da yankesu ba, kuma hakika wanda baiji amsarsa ba a cikin Madina ya halacci wannan hudubar, kuma jinkirin bayani ga lokacin bukata baya halatta, kamar yanda aka sani a ilimin Usulul hadith da kuma Fikihu. Sai shafe umarni da yankewar ya tabbata da hakan, da kuma hakan ya zama wajibi, da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya bayyana shi. Allah ne Mafi sani.

Kuma yana halatta ga mai harama ya sanya huffunan da kwaurinsu baikai idan sawu ba; saboda kasancewarsu daga jinsin takalma silifa.

Kuma yana halatta gare shi ya kulle kwarjalle da kuma daure shi da zare da makamancinsa; saboda rashin dalilin da ya hukunta hanin.

Kuma yana halatta ga mai harama ya yi wanka ya wanke kansa ya kuma sosa shi idan ya bukaci hakan da sauki, kuma a hankali, idan wani abu ya fado daga kansa saboda hakan to babu laifi.

Yana haramta ga mace mai harama, ta sanya tufafi dinkakke a fuskarta, kamar burgu (wani abune da matan larabawa suke rufe fuskarsu da shi a lokacin Hajji) da kuma nikabi, ko ga hannayenta, kamar safar hannu; saboda faɗin Annabi - tsira da

amincin Allah su tabbata agare shi -: **«Kada mace ta sanya nikabi, kuma kada ta sanya safar hannu¹»**.

Al-Kuffazani: Sune abubuwan da ake dinka su ko a saka su, daga suf ko auduga ko wasunsu, gwargwadan hannaye.

Kuma an halatta mata koma bayan haka, na daga dinkakkun tufafi; kamar riga, da wando, da huffi, da jaurabi, da makancin hakan.

Haka nan an halatta mata sakin mayafinta akan fuskarta idan ta bukaci hakan, ba tare da bandeji ba (daurewa ba), idan mayafin ya taɓa fuskarta to babu komai a kanta; saboda hadisin Nana A'isha - Allah Ya yarda da ita - ta ce: **«Mahaya sun kasance suna wuce mu, alhali mu muna tare da manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - muna masu harama, idan suka daurance mu, sai dayanmu ta saki mayafinta daga kanta akan fuskarta, idan suka wuce mu, sai mu yaye shi²»**
Abu Dawud ne ya fitar da shi, da Ibnu Majah, kuma Darukudni ya fitar da irinsa daga hadisin Ummu Salamah.

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (1838).

² Abu Dawud ne ya fitar da shi a lamba ta (1833).

Haka nan babu laifi ta rufe hannayenta da tufafinta ko waninsa, kuma yana wajaba a kanta ta rufe fuskarta da tafukanta idan ta kasance a gaban maza ajnabai (wadanda ba maharramanta ba) take; domin cewa su al'aura ne; saboda faɗin Allah - tsarki ya tabbatar maSa Ya ɗaukaka -:

﴿... وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ...﴾ [النور: ٣١]

{Kuma kada su nūna kawarsu fāce ga mazajansu} [Al-Nur: 31], Bubu kokwanto cewa fuska da tafuka suna daga mafi girman ado.

Kuma fuska a hakan tafi tsanani kuma tafi girma, Allah - Maɗaukakin Sarki - Ya ce:

﴿... وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسَأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ...﴾ [الأحزاب: ٥٣]

{Kuma idan zā ku tambaye su wadansu kāyā, to, ku tambaye su daga bāyan shāmaki. Wannan ya fi muku tsarki ga zukātanku da zukātansu} [Al-Ahzab: 53].

Amma abinda mafi yawancin mata suka saba da shi na sanya bandeji karkashin mayafi, dan ta ɗago shi daga fuskarta, to ba shi da asali a cikin shari'a a abinda muka sani, da hakan ya zama abin shara'antawa da manzo - tsira da amincin Allah su

tabbata agare shi - ya bayyana shi ga al'ummarsa kuma shiru akan hakan bai halatta gare shi ba.

Kuma yana halatta ga mai harama maza da mata su wanke tufafinsu, waɗanda suka yi harama da su, saboda datti ko waninsa, kuma ya halatta su canja su da wasunsu.

Ba ya halatta ya sanya wani abu daga tufafin da Za'afaran ko Wars ya taba su; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya yi hani daga hakan a cikin hadisin Ibnu Umar - Allah Ya yarda da su -

Kuma yana wajaba ga mai harama ya bar kwarkwasa, da fasikanci, da jayayya; saboda faɗin Allah - Maɗaukakin sarki -:

﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَةٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ...﴾ [البقرة: ١٩٧]

{Hajji watanni ne sanannu. To, wanda ya yi niyyar hajji a cikinsu to bābu jimā'i kuma bābu fāsikanci, kuma bābu jāyayya a cikin hajji} [Al-Bakara: 197].

Kuma ya inganta daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - cewa shi ya ce: **«Wanda ya yi Hajji bai yi jima'i ba, kuma bai yi fasikanci ba, zai dawo kamar ranar da mahaifiyarsa ta haife**

shi¹». Kwarkwasa: Ana fadin ta akan jima'i, da kuma alfasha na magana da aiki. fasikanci kuwa: Sabo. Jayayya kuwa: Rigima a kan karya, ko a abinda ba shi da wata fa'ida, amma jayayya a abinda yake mafi kayau dan bayyanar da gaskiya da kifar da karya to babu laifi, domin an yi umarni ma da shi; saboda fadin Allah - Madaukakin sarki -:

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَدِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...﴾

[النحل: ١٢٥]

{Ka yi kira zuwa ga hanyar Ubangijinka da hikima da wa'azi mai kyau kuma ka yi jayayya da su da magana wadda take mafi kyau} [Al-Nahl: 125].

Rufe kai da wani abu mai danfarar kai yana haramta ga mai harama namiji; kamar hula da shimag, da rawani ko makamancin haka, haka nan fuskarsa; saboda fadin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - a lamarin wanda ya fado daga kan dabbarssa a ranar Arfa ya rasu: **«Ku wanke shi da ruwa da magarya, kuma kuyi masa likkafani a tufafinsa biyu, kada ku rufe kansa da fuskarsa, domin cewa shi za'a tasheshi a ranar alkiyama yana**

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1521), da Muslim a lamba ta (1350).

mai Talbiyyah¹». An haɗu a kansa, wanann lafazin Muslim ne.

Amma shan inuwarsa da rufin mota, ko lema ko makamancinsu, to babu laifi da shi, kamar shan inuwa da hema ko da bishiya; saboda abinda ya tabbata a cikin Sahih cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - anyi masa inuwa da wani tufafi lokacin da ya jefi Jamratul akabah (Babban Shaidan), kuma ya inganta daga gare shi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - cewa an kafa masa wata rumfa a Namira, sai ya sauka a karkashinta har lokacin da rana ta karkace a ranar Arfa.

Kuma yana haramta ga mai harama cikin maza ya kashe abin farauta na saarari (tudu) da taimakekeniya akan hakan da kore shi daga gurinsa, da ɗaura aure, da jima'i, da neman auren mata, da rungumarsu da sha'awa; saboda hadisin Usman - Allah Ya yarda da shi -, cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Mai**

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1521), da Muslim a lamba ta (1350).

harama baya aure, kuma baya aurarwa kuma baya neman aure¹».

Idan mai harama ya sanya dɪnkakken tufafi, ko ya rufe kansa ko ya shafa tirare akan mantuwa ko da jahilci to babu fidiya a kansa, kuma ya gusar da hakan a duk lokacin da ya tuna ko ya sani, haka nan wanda ya aske kansa ko ya yanke wani abu daga gashinsa ko ya yanke farce akan mantuwa ko da jahilci to babu komai a kansa akan ingantacciyar magana.

Kuma yana haramta ga musulmi - mai harama ne ko mara harama, namiji ne ko mace - kashe dabbar farauta ta harami, haka kuma taimakekeniya a kasheta, da makami ne ko nuni ko makamancin haka.

Kuma kore shi daga gurinsa ya haramta, haka yanke bishiyoyin harami ya haramta da tsirransa koraye, da tsintuwarsa, sai dai ga wanda zaiyi cigiya; saboda faɗin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -:

«Lallai wannan gari - yana nufin Makka - haramun ne da haramcin Allah har zuwa ranar alkiyama, ba'a yanke kayarsa, ba'a kore dabbar farautarsa, ba'a

¹ Muslim ne ya fitar da shi daga Usman bn Affan - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1409).

tsintar tsintuwarsa, sai dai ga wanda zaiyi cigiya, kuma ba'a cire ciyawarsa¹».

Al-Munshid: Shi ne mai yin cigiya, al-Khala kuma: Ita ce danyar ciyawa, kuma Mina da Muzdalifa suna daga cikin Harami, amma Arfa to tana daga cikin hilli (wajen Harami).

**FASALI A CIKIN ABINDA MAHAJJACI YAKE
AIKATA SHI A LOKACIN SHIGA MAKKA, DA KUMA
BAYANIN ABINDA YAKE AIKATASHI BAYAN
SHIGA MASALLACI MAI ALFARMA NA DAWAFI DA
KUMA SIFFARSA**

Idan mai harama ya isa Makka, anso gare shi yayi wanka kafin shigarsa; saboda Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya aikata haka, idan ya isa masallaci mai alfarma, an sunnanta masa ya gabatar da kafarsa ta dama, sai ya ce: Bismillah, allahu,mma salli wasallim ala rasulillah, a'uzu billahil azim, wabiwajhihil karim, wa sulfdanihil kadim minash Shaidaninr rajim, allaummaftahli abwaba rahmatika (Da sunan Allah, tsira da aminci

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga hadisin Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da su - a lamba ta (1834), da Muslim a lamba ta (1353).

su tabbata ga manzon Allah, ina neman tsarin Allah Mai girma da fuskarSa Mai girma da sarautarSa dadadɗiya daga Shaidan abin jefewa, Ya Allah Ka buɗe mini kofofin rahamarKa), kuma ya faɗi hakan a lokacin shiga ragowar masallatai, kuma babu wani kebantaccen zikirin da ya tabbata daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ba don shiga masallaci mai alfarma a abinda na sani.

Idan ya isa Ka'aba, sai ya yanke talbiyya kafin ya fara dawafi idan ya kasance mai yin tamattu'i ne ko Umra, sannan ya nufaci al-Hajarul aswad (bakin dutse) kuma ya fuskance shi, sannan ya taɓa shi da damansa, ya sunbace shi idan hakan ya sawwaka, kuma kada ya cutar da mutane da tureneniya, a lokacin taɓashi sai ya ce: "Bismillah Allahu Akbar (Da sunan Allah, Allah ne Mafi girma)", ko ya ce: "Allah Akbar (Allah ne Mafi girma)", Idan sunbatar tayi wahala, sai ya taɓashi da hannunsa, ko da sanda, ko makancinsu, sai ya sumbaci abinda ya taɓashi da shi, idan taɓashi yayi wahala, sai yayi nuni zuwa gare shi, sai yace: "Allahu Akbar (Allah ne Mafi girma)", kada ya sunbaci abinda ya nuna shi da shi, Ana shardantawa ga ingancin dawafi cewa: Mai dawafin ya zama yana

da tsarki daga karamin hadasi da babba; domin cewa dawafi kwatankwacin sallah ne, sai dai cewa anyi rangwamin magana a cikinsa, ya kuma sanya Dakin a hagunsa a lokacin dawafin. Idan a farkon dawafin ya ce: «Allahumma imanan biKa wa tasdikan bikitabiKa, wawafa'an bi ahdika, wattibasunnati nabiiyyiKa sallallahu alaihi wasallama (Ya Allah don yin imani da Kai, da gasgata LittafinKa, da cika alkawarinKa da bin sunnar AnnabinKa Muhammad - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -)» to yana da kyau; domin an ruwaito hakan daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -. Ya kuma yi dawafi kewaye bakwai, ya yi sassarfa a dukkanin ukun farko daga dawafin farko, shine dawafin da zaizo da shi a farkon gabatowarsa Makka, daidai ne ya kasance mai Umra ne, ko mai tamattu'i, ko mai harama da Hajji shi kaɗai, ko mai kirani tsakaninsa (Hajji) da Umra. Ya kuma yi tafiya a ragowar hudun, yana fara kowane kewaye da bakin dutse kuma yana cikawa da shi.

Sassarfa: ita ce gaggawa a cikin tafiya tare da kusantar taku, kuma an so gare shi ya yi Iddiba'i a dukkanin wannan Dawafin banda waninsa. Iddiba'i shine: Ya sanya tsakiyar mayafi karkashin kafadarsa ta

dama kuma gefunansa akan wuyansa na hagu. Idan ya yi kokwanto a cikin adadin kewayen, sai yayi gini akan yakini, shine mafi karanci. Idan ya yi kokwanto shin ya yi dawafi kewaye uku ne ko huɗu? Sai ya maida su uku, haka nan zai aikata a Sa'ayi.

bayan ya gama wannan Dawafin, sai ya sanya mayafinsa, sai ya sanya shi akan kafadunsa, kuma gefunansa akan kirjinsa kafin ya yi sallah raka'a biyun Dawafi.

Daga abinda yake kamatuwa yin inkari ga mata da yi musu gargadi daga gare shi, shi ne yin Dawafinsu cikin ado da tirare nau'i nau'i masu kanshi, da rashin suturtuwa alhali su al'aura ce, to yana wajaba akansu, su suturta, daga barin ado a lokacin yin Dawafi, da wasunsu daga halayen da mata suke cakudawa da maza; domin cewa su al'aura ce kuma fitina ce, kuma fuskar mace ita ce mafi bayyanar ado dan haka ba ya halatta gareta ta bayyanar da ita sai ga muharramanta; saboda faɗin Allah - Maɗaukakin sarki -:

﴿... وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ...﴾ [النور: ٣١]

{Kuma kada su nūna kawarsu fāce ga mazansu} [Al-Nur: 31], zuwa karshen ayar, Don haka yaye fuska baya halatta a gare su a lokacin sumbatar

bakin dutse, idan ya kasance wani daga maza yana kallonsu. Idan basu samu damar taɓa dutsen da sumbatarsa ba, to baya halatta garesu suyi turmutsutsu da maza, bari dai sai suyi dawafi ta bayansu, hakan shine mafi alheri garesu, kuma mafi girman lada daga dawafi kusa da Ka'aba a lokacin turmutsutsu da maza. Ba'a shara'anta sassarfa da Iɓɗiɗa'i a wanin wannan dawafin ba, haka nan ko a cikin Sa'ayi, ko ga mata; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - baiyi sassarfa ko Iɓɗaɗa'i ba sai a dawafin farko wanda yazo da shi a lokacin da ya gabato Makka, kuma a lokacin dawafi ya zama mai tsarki daga hadasi da kuma khabasi, yana mai kankantar da kai ga Ubangijinsa, yana mai tawali'u gareShi.

An so gare shi ya yawaita ambatan Allah da addu'a a cikin Dawafinsa, idan ya karanta wani abu a cikinsa na Alkur'ani, to yana da kyau, ko kuma wani keɓantaccen zikiri ko wata keɓantacciyar addu'a ba sa wajaba a cikin wannan Dawafin ko a waninsa daga ragowar Dawafi.

Amma abinda wasu daga cikin mutane suka farar na keɓantar kowane kewaye na dawafi ko sa'ayi da wasu keɓantattun zikirai, ko wasu keɓantattun

addu'o'i, to ba shi da asali, kai duk abinda ya sawwaka na zikiri da addu'a ya isa. Idan ya dauranci Rukunil Yamani, sai ya tabashi da damansa, sai yace: "Da sunan Allah, kuma Allah ne Mafi girma" kada ya sumbace shi, idan taba shi ya yi masa wahala, sai ya bar shi ya cigaba da dawafinsa, kada kuma ya yi nuni gare shi kada kuma yayi kabbara a yayin daurantarsa; domin hakan bai tabbata daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ba a cikin abinda muka sani. Anso tsakanin Rukunil Yamani da Hajarul Aswad ya ce:

﴿... رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [البقرة: ٢١٠]

{ "Yā Ubangijinmu! Ka bā mu mai kyau a cikin dūniya da mai kyau a cikin Lāhira, kuma Ka tsare mana azābar Wuta!" } [Al-Bakara: 201].

A duk lokacin da ya zo kusa da alHajrul Aswad sai ya sumbace shi, kuma ya ce: "Allahu Akbar (Allah ne Mafi girma)", idan sumbatarsa ba ta sawwaka gare shi ba, sai ya yi nuni gare shi a duk lokacin da ya zo kusa da shi kuma ya yi kabbara.

Babu laifi da yin Dawafi ta bayan Zamzam da Makam, musammanma dai lokacin cunkoso, masallaci dukkansu guri ne na Dawafi, da zai yi Dawafi a gaban masallacin

to ya isar masa, sai dai yin Dawafinsa kusa da Ka'aba ya fi idan hakan ya sawwaka.

Idan ya gama Dawafi, sai ya yi sallah raka'a biyu a bayan Makam, idan hakan ya sawwaka, idan hakan bai sawwaka ba, saboda cunkoso da makamancinsa, sai ya sallace su a kowane guri na masallaci, kuma an sunnanta bayan Fatiha ya karanta

{قُلْ يَٰٓأَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾} [الكافرون: ١]

{*Ka ce: "Ya kũ kãfirai!"*} [Al-Kafirun: 1]. A raka'a ta farko da kuma

{قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾} [الإخلاص: ١]

{*Ka ce: "Shi ne Allah Makadaïci"*} [Al-Ikhlâs: 1] A raka'a ta farko da kuma wannan shine yafi, idan ya karanta wasunsu, to babu laifi, sannan ya nufi al-Hajarul Aswad, sai ya sumbace shi da hannunsa na dama, idan hakan ya sawwaka; don koyi da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - a cikin hakan.

Sannan ya fita zuwa Safa ta kofarsa, sai ya hau kansa ko ya tsaya a wurinsa, amma hawa dutsen Safa dīn ya fi idan ya sawwaka, kuma a farkon kewaye na farko ya karanta fadīnSa - Madāukakin sarki -:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ...﴾ [البقرة: ١٥٨]

{Lalle ne Safã da Marwa suna daga wurãren ibãdar Allah}, [Al-Bakara: 158].

Ana so ya fuskanci Alkibla akan Safa, ya godewa Allah ya kuma girmamaShi; ya ce: "La'ilaha illallahu wahdahu la sharika lahu, lahul mulk, walahul hamd, yuhi wa yumit wahuwa ala kulli shai'in kadir, la'ilaha illallahu wahdahu, anjaza wa'adahu, wa nasara abdahu, wa hazamal ahzaba wahdahu (Babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, kuma Allah ne Mafi girma, babu abin bautawa da gaskiya sai Allah Shi kadai yake baShi da abokin tarayya, mulki naSa ne, godiya ma tasa ce, Yana rayawa kuma Yana kashewa, Shi Mai iko ne akan dukkan komai, babu abin bautawa da gaskiya sai Allah Shi kadai yake, Ya zartar da alkawarinSa, kuma Ya taimaki bawanSa, Ya tarwatsa rundunar kawance Shi kadai)». Sannan ya roki abinda ya sawwaka, yana mai daga hannayensa, kuma yana maimaita wannan zikirin da kuma addu'ar (sau uku), sannan ya sauka, sai ya tafi Marwa har sai ya isa alama ta farko, sai namiji yayi gaggawar tafiya har sai ya kai zuwa alama ta biyu, amma mace ba'a shara'anta mata yin gaggawa tsakanin alamomi biyun ba; domin ita

al'aurace, kawai abinda aka shara'anta mata a sa'ayi shine tafiya bakidayansa, sannan sai ya tafi ya hau kan Marwa ko ya tsaya a wajensa. Amma hawa kansa yafi, idan hakan ya sawwaka, ya fada kuma ya aikata akan Marwa, abinda ya fada kuma ya aikata akan Safa, banda karanta ayar, itace fadinSa - Madaukakin sarki:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَائِرِ اللَّهِ...﴾ [البقرة: ١٥٨]

{Lalle ne Safa da Marwa suna daga wuraren ibadar Allah} [Al-Bakara: 159] Wannan kawai an shara'anta shi ne lokacin hawa Safa a kewaye na farko kawai; dan koyi da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -, sannan ya sauka sai ya yi tafiya a wurin tafiyarsa, kuma ya yi (sassarfa) gaggawa a bigiren gaggawa har sai yakai Safa, ya aikata hakan sau bakwai, tafiyarsa kewaye ne, dawowarsa ma kewaye ne; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya aikata abinda aka ambata, kuma ya ce: **«Ku riki ayyukan ibadunku (na Hajji da Umra) daga gare ni¹»**. An so ya yawaita zikiri da addu'a da abinda ya sawwaka a yayin Sa'ayinsa, kuma ya zama mai

¹ Fitar da shi ya gabata.

tsarki daga babban hadasi (kari) da karami, da a ce zai yi Sa'ayi ba tare da tsarki ba, to hakan ya isar masa, haka nan da a ce mace za ta yi al'ada ko ta yi jinin biki bayan Dawafi, kuma ta yi Sa'ayi, to hakan ya isar mata; domin cewa tsarki ba sharafi ba ne a cikin Sa'ayi, kawai shi mustahabbi ne kamar yadda ya gabata.

Idan ya gama sa'ayi, sai ya aske kansa kwal-kwal ko ya saisaye shi, amma kwal-kwal ga maza yafi, idan yayi saisaye yabar kwal-kwal din saboda Hajji to yana da kyau, kuma idan gabatowarsa Makka kusa yake da lokacin Hajji, to saisaye a hakkinsa yafi, don ya aske ragowar kansa a Hajji; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - lokacin da ya gabato Makka shi da sahabbansa a huɗu ga Zul-Hijja, ya umarci wanda bai koro hadaya ba ya warware harama kuma yayi saisaye, kuma bai umarcesu da yin kwal-kwal ba, kuma babu makawa a game dukkanin kai a saisayen, saisaye sashinsa baya isuwa, kamar yanda kwalkwale sashinsa baya isuwa. Mace ba'a shara'anta mata komai ba sai rage gashin kai, kuma abinda aka shara'anta mata shine ta yanki gwargwadan Anmula ko kasa da haka daga

kowane kitso, al-Anmula: Shine kan ɗan yatsa, kuma kada mace ta yanki kari akan hakan.

Idan mai harama ya aikata abinda aka ambata, to haƙiƙa Umrarsa ta cika, kuma dukkan abinda ya haramta gare shi da harama to ya halatta gare shi, sai dai idan ya kasance ya koro hadaya daga hillu (wajen harami), to shi zai wanzu akan haramarsa har sai ya gama Hajji da Umra baki ɗaya.

Amma wanda ya yi haramar Hajji shi kaɗai (Ifradi), ko da Hajji da Umra baki ɗaya, to an sunnanta masa ya warware haramarsa zuwa ga Umarah, kuma ya aikata abinda mai Tamattu'i yake aikatawa, sai dai idan ya kasance ya koro hadaya; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya umraci sahabbansa da hakan, kuma ya ce: **«Da ban koro hadaya ba, da na warware haramina tare da ku¹».**

Idan mace tayi hails ko biki bayan tayi harama da Umra, ba zata yi ɗawafi a ɗaki ba, haka kuma bazata yi sa'ayi tsakanin Safa da Marwa ba, har sai tayi tsarki, idan tayi tsarki sai tayi ɗawafi tayi sa'ayi ta

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga Jabir - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1568).

rage (gashin) kanta, kuma da haka ne Umrarta ta cika, idan bata tsarkaka ba kafin ranar tarwiyyah, sai tayi harama da Hajji daga gurinta wanda take zaune a cikinsa, kuma ta fita tare da mutane zuwa Mina, da haka ne zata zama mai kirani tsakanin Hajji da Umra, kuma ta aikata abinda mahajjaci yake aikata shi na tsayuwa a Arfa, da Mash'ar, da jifan Jamarat (Shaidanu), da kwana a Muzdalifa da Mina, da soke hadaya, da rage kai, idan tayi tsarki sai tayi dawafi a Daki, tayi sa'ayi tsakanin Safa da Marwa, dawafi daya da sa'ayi daya, kuma hakan ya isar mata daga Hajjinta da Umrarta baki daya; saboda hadisin Nana A'isha cewa ita tayi hails bayan tayi harama da Umra, sai Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce mata: **«Ki aikata abinda mahajjaci yake aikatawa, sai dai cewa bazakiyi Dawafi a Daki ba, har sai kinyi tsarki¹».**

Idan mai al'ada ko mai jinin biki ta jefi Jamra (Shaidan) ranar babbar sallah ta kuma rage gashin kanta to duk abinda ya haramta gereta da harama ya halatta gare ta, kamar tirare da makamancinsa,

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (305), da Muslim a lamba ta (1211).

sai miji kawai har sai ta cika Hajjinta kamar sauran mata masu tsarki, idan ta yi Dawafi ta yi Sa'ayi bayan tsarki to mijinta ya halatta gareta.

FASALI A CIKIN HUKUNCIN HARAMA DA HAJJI RANAR TAKWAS GA WATAN ZUL-HIJJA DA FITA ZUWA MINA

Idan ranar tarwiyyah tazo, itace ranar takwas ga Zul-Hijja, anso ga wadanda suka sauka a Makka da wanda yayi niyyar yin Hajji daga mutanenta suyi harama da Hajji daga masaukansu; saboda sahabban Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - sun sauka a Abdah sunyi haramar Hajji daga nan a ranar tarwiyyah da umarninsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, kuma Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - bai umarcesu su tafi Daki (Ka'aba) suyi harama a gurinsa ba, ko a Mizab, haka nan bai umarcesu da dawafin bankwana ba a lokacin fitarsu zuwa Mina, da hakan ya zama abin shara'antawa da ya sanar musu da shi, kuma alheri dukkaninsa yana cikin bin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - da sahabbansa - Allah Ya yarda da su -.

Ana so yayi wanka, yayi tsafta ya shafa tirare a lokacin haramarsa da Hajji, kamar yanda zaiyi hakan a lokacin haramarsa daga Mikatai. Bayan haramarsu da Hajji, an sunnanta musu su fuskanci Mina kafin zawali ko bayansa daga ranar tarwiyyah. Su yawaita talbiyyah har sai sun jefi Jamratul akaba (babban Shaidan), su sallaci Azahar da La'asar da Magariba da Issha'i da Asuba a Mina, kuma sunnah shine su sallaci kowace salah a lokacinta kasarun (raka'a bibbiyu) ba tare da hadawa ba, sai Magariba da Asuba ba'ayi musu kasarun.

Babu banbanci tsakanin mutanen Makka da wasunsu; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya yi wa mutane salah cikin mutanen Makka da wasunsu a Mina da Arfa da Muzdalifa kasarun, kuma bai umarci mutanen Makka da cikawa ba, da ake cikawar ta kasance wajibi ce a kansu da ya bayyana musu.

Sannan bayan huduwar rana a ranar Arfa mahajjaci zai fuskanci Arfa daga Mina, kuma an sunnanta musu su tsaya a Namira har zuwa zawali idan hakan ya sawwaka; saboda aikinsa - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -.

Idan rana ta karkace an sunnantawa liman ko na'ibinsa, ya yiwa mutane hufubaru da ta dace da halin (da ake ciki), zai bayyanawa mahajjaci a cikinta abinda aka shara'anta masa a wannan yinin da kuma bayansa, ya umarcesu a cikinta da tsoron Allah, da kafaifi Shi, da tsarkake ibada gare Shi a cikin dukkanin ayyuka, ya gargade su daga abubuwan da Ya haramta, ya yi musu wasicci a cikinta da yin rikofa da Littafin Allah da Sunnar AnnabinSa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, da yin hukunci da su, da kai kara zuwa gare su a cikin dukkanin al'amura; don yin koyi da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - a cikin haka dukkaninsa, kuma bayanta za suyi sallar Azahar da La'asar a tsarin kasar da jam'i (haka Azahar da La'asar) a cikin lokacin ta farko da kiran sallah daya da kuma ikama biyu; saboda aikinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -. Muslim ne ya rawaito shi daga hadisin Jabir - Allah Ya yarda da shi -.

Sannan mutane su tsaya a Arfa, kuma Arfa dukkanta matsaya ce,. sai fa Badnu Uranah, anason fuskantar al-kibla da Jabalur rahma (dutsen rahama) idan hakan ya sawwaka. Idan fuskantarsu bai

sawwaka ba, sai ya fuskanci alkibla, koda kuwa bai fuskanci dutsen ba. An so ga mahajjaci a wannan matsayar yayi kokari a ambatan Allah - tsarki ya tabbatar maSa - da rokonSa da kankar da kai gareShi, kuma ya daga hannayensa a lokacin addu'a, idan yayi talbiyyah ko ya karanta wani abu daga Alkur'ani to yana da kyau. An sunnanta ya yawaita fadin: "La'ilaha illal lahu wahdahu la sharika lahu, lahum mulk walahul hamd, yuhyi wa yumit, wahuwa ala kulli shai'in kadir (Babu abin bautawa da gaskiya sai Allah Shi kadai yake baShi da abokin tarayya, mulki naSa ne godiya ma taSa ce, Shi Ya ke rayawa kuma Ya ke kashewa kuma Shi Mai ikone akan dukkan komai)"; saboda abinda aka ruwaito daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - cewa shi ya ce: **«Mafi alherin addu'a, addu'ar ranar Arfa, kuma mafificin abinda na ce, ni da Annabawan da ke gabana: La'ilaha illal lahu wahdahu la sharika lahu, lahum mulk walahul hamd, yuhyi wa yumit, wahuwa ala kulli shai'in kadir (Babu abin bautawa da gaskiya sai Allah Shi kadai yake baShi da abokin tarayya, mulki naSa ne godiya ma taSa ce, Yana kashewa kuma Yana rayawa, kuma Shi mai iko**

ne akan dukkan komai) ». Kuma ya inganta daga gare shi - tsira da amincin Allah su tabbata gareshi - cewa shi ya ce: **«Mafi soyuwar zance ga Allah huɗu ne: Tsarki ya tabbata ga Allah, godiya ta tabbata ga Allah, babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, Allah ne Mafi girma¹».**

To, yana kamata a yawaita wannan zikirin da kuma maimaita shi da khushu'i da halartowar zuciya, kuma yana kamata yawaitawa daga zikirai da kuma addu'o'in da suka zo a cikin shari'a a kowane lokaci, musammanma dai a wannan gurin, kuma a wannan ranar mai girma, ya zaɓi matattaran zikirai da addu'o'i, daga hakan:

* Tsarki ya tabbata ga Allah da godiyarSa, tsarki ya tabbata ga Allah Mai girma,

﴿... لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ﴾ [الأنبياء: ٨٧]

{Babu abin bautawa da gaskiya Sai Kai, tsarki ya tabbata a gareKa, lallai ni na kasance cikin azzalumai}
[Al-Anbiya'i: 87].

* Babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, kuma bazamu bautawa kowa ba sai Shi, ni'ima taSa ce falalama taSa ce, kuma Yana da yabo kyakkyawa, babu

¹ Muslim ne ya fitar da shi daga Samura bn Jundub - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (2137).

abin bautawa da gaskiya sai Allah muna masu tsarkake Addini gareShi ko da kafirai sun ki.*

* Babu dabara babu karfi sai da (taimakon) Allah¹.

﴿... رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [البقرة: ٢٠١]

{ "Yā Ubangijinmu! Ka bā mu mai kyau a cikin dūniya da mai kyau a cikin Lāhira, kuma Ka tsare mana azābar Wuta!" } [Al- Bakara: 201].

* (Ya Allah, Ka gyara min addini na wanda shi ne kashin bayan al'amari na, Ka gyara min duniya ta, wacce na ke rayuwa a cikinta, Ka kuma gyara min lahira ta, wacce itace makoma ta, Ka sanya rayuwa ta zamo kari ce gare ni a cikin dukkanin alheri, Ka kuma sanya mutuwa ta zamo hutu ce gare ni daga dukkanin sharri)².

* Ina neman tsarin Allah daga wahalar bala'i, da riskar tsiyata, da mummunar kaddara (abinda ka hukuntar), da kuma dariyar makiya³.

* Ya Allah, ina neman tsarinKa daga bakin ciki da bacin rai, kuma ina neman tsarinKa daga gajiyyawa da kasala, kuma ina neman tsarinKa daga

¹ Muslim ne ya fitar da shi daga Ibn al-Zubair - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (594).

² Muslim ne ya fitar da shi daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (2720).

³ Bukhari ne ya fitar da shi daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - a lamba a (6347).

ragwantaka da rowa, da abinda zai jawo zunubi da abinda zai sa tara, kuma ina neman tsarinKa daga rinjayar bashi da kuma rinjayar mazaje¹.

* Ya Allah, ina neman tsarinKa daga kuturta mai sanya fararen tabunbuna da hauka da kuturta mai sanya daddatsewar yatsu da kuma munanan masassar².

* Ya Allah ina rokonKa rangwami da lafiya a duniya da lahira.

* Ya Allah ina rokonKa rangwami da lafiya a cikin addinina da duniyata da iyalaina da kuma dukiyata.

* Ya Allah, Ka suturta al'aurata, Ka amintar da razanina, Ya Allah, Ka kiyayeni ta gabana da bayana, da damana da haguna, da samana, kuma ina neman tsarinKa kada ayi mini kisan gilla ta karkashina³.

* Ya Allah, Ka gafarta mini, yi da gaskena da kakaci na da kuskurena da gangancina, kuma dukkanin hakan daga gareni ne, Ya Allah Ka gafarta mini abinda na gabatar da abinda na jinkirtar, da abinda na boye

¹ Da wannan lafazin, Abu Dawud ne ya fitar da shi daga Abu Umama al-Ansari, banda faɗinsa (abinda zai sa zunubi da abinda zai jawo tara) a lamba ta (1554).

² Abu Dawud ne ya fitar da shi daga Anas - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1554).

³ Abu Dawud ne ya fitar ad shi daga Ibnu Umar - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (5074).

da abinda na bayyana, da abinda Ka fini saninsa daga gareni, Kaine Mai gabatarwa, kuma Kaine Mai jinkirtarwa, kuma Kaine Mai iko akan dukkan komai¹.

* Ya Allah, ni ina rokonKa tabbata a cikin al'amari, da kudirin niyya akan shiriyar, ina rokonKa godewa ni'imarKa da kyakkyawan bautarKa, ina rokonKa kubutacciyar zuciya, da harshe mai gaskiya, ina rokonKa daga mafi sanin abinda Ka sani, kuma ina neman tsarinKa daga sharrin abinda Ka sani, kuma ina neman gafararKa ga abinda Kake sani, lallai cewa Kaine Masanin abinda ke fake².

* Ya Allah Ubangijin Annabi Muhammad - tsira da aminci su tabbata a gare shi -, Ka gafarta mini zunubina, Ka tafiyar da fushin zuciyata, Ka tseratar da ni daga fitintinu masu batarwa muddin dai Ka wanzar da ni³.

* Ya Allah Ubangijin sammai Ubangijin kasa kuma Ubangijin Al'arshi mai girma, Ubangijinmu, kuma Ubangijin kowane abu, Makagin kwayar hatsi da kwalfar gurtsu, Wanda Ya saukar da Attaura da Linjila

¹ Wani yanki ne daga hadisin da Muslim ya fitar da shi daga Abu Musa al-Ash'ari - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (2719).

² Tirmizi ne ya fitar da shi daga Shaddad bn Aus - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (3407).

³ Ahmad ne ya fitar da shi daga hadisin Ummu Salama - Allah Ya yarda da ita - (juzu'i na 6/301).

da Alfurkan, ina neman tsarinKa daga sharrin dukkan abinda Kake rife da makwankwadarsa, ya Allah Kaine na farko, babu wani abu kafinKa, kuma Kaine na karshe babu wani abu a bayanKa, Kaine zahiri babu wani abu a birbishinKa, Kaine badini babu wani abu koma bayanKa, Ka biyamana bashi kuma Ka wadatamu daga talauci¹.

* Ya Allah Ka bawa raina takawarta, Ka tsarkaketa, Kaine mafi alherin wanda zai tsarkaketa, Kaine Majibincinta, kuma shugabanta. Ya Allah, ni ina neman tsarinKa daga gajiya da kasala, kuma ina neman tsarinKa daga tsoro da tsufa da rowa, ina neman tsarinKa daga azabar kabari².

* Ya Allah gareKa na mika wuya, da Kaine nayi imani, gareKa ne na dogara, gareKa ne na koma, saboda Kaine nake husuma, ina neman tsari saboda buwayarKa da Ka batar da ni, babu wani abin bautawa da gaskiya sai Kai, Kaine Rayayye wanda baYa mutuwa, aljanu da mutane suna mutuwa³.

¹ Muslim ne ya rawaito shi daga Hadisin Abu Huraira -Allah ya yarda da shi- a lamba ta (2713).

² Muslim ne ya fitar da shi daga hadisin Zaid dan Arkam - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (2722).

³ Muslim ne ya fitar da shi daga hadisin Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da su - a lamba ta (2717).

* Ya Allah ni ina neman tsarinKa daga ilimin da bashi da amfani, da zuciyar da bata tsoron Allah, da ran da bata koshi, da addu'ar da ba'a amsawa¹.

* Ya Allah Ka nisantar da ni munanan dabi'u da ayyuka da soye-soyen rayuka da kuma cututtuka².

* Ya Allah Ka kimsamin shiriyata, kuma Ka kare ni daga sharrin raina³.

* Ya Allah Ka isar mini da halalinKa daga haram dinKa, kuma Ka wadatani da falalarKa daga wanda ba Kai ba⁴.

* Ya Allah ina rokonKa shiriya da takawa, da kamewa, da wadata⁵.

* Ya Allah ni ina rokonKa shiriya da aiki a bisa daidai⁶.

¹ Wannan wani yanki ne na hadisin Zaid dan Arkam - Allah Ya yarda da shi - wanda fitar da shi ya gabata a lamba ta (2722).

² Tirmizi ne ya fitar da shi daga Ziyad dan Ilaka daga baffansa a lamba ta (3591).

³ Tirmizi ne ya fitar da shi daga hadisin Imran dan Husain - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (3483).

⁴ Tirmizi ne ya fitar da shi daga hadisin Aliyu - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (3563).

⁵ Muslim ne ya fitar da shi daga hadisin Abdullahi bn Mas'ud - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (2721).

⁶ Muslim ne ya fitar da shi daga hadisin Aliyu - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (2725).

* Ya Allah ina rokonKa alheri dukkansa, magaggaucinsa da majinkircinsa, abinda na sani daga gareshi da abinda ban sani ba, ina neman tsarinKa daga dukkanin sharri, magaggaucinsa da majinkircinsa, abinda na sani daga gareshi da abinda ban sani ba, ina rokonKa daga mafi alherin abinda bawanKa kuma AnnabinKa Muhammad - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya tambayeKa, ina nema tsarinKa daga mafi sharrin abinda bawanKa kuma AnnabinKa Muhammad - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya nemi tsarinKa daga gareshi, ya Allah ina rokonKa aljanna da abinda zai kusanto zuwa gareta na magana ko aiki, ina neman tsarinKa daga wuta da abinda zai kusanto zuwa gareta na magana ko aiki, ina rokonKa Ka sanya dukkan hukuncin da Ka hukunta shi gareni ya zama alheri¹.

* Babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, Shi kadai Yake, baShi da abokin tarayya, mulki naSa ne, godiya ma taSa ce, Yana rayawa Yana kashewa, alheri yana hannunSa, kuma Shi Mai iko ne akan dukkan komai, tsarki ya tabbata ga Allah, godiya ma

¹ Ibn Majah ne ya fitar da shi daga hadisin Nana A'isha - Allah Ya yarda da ita - a lamba ta (3846).

ta tabbata ga Allah, babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, Allah ne Mafi girma, babu dabara babu karfi sai da (taimakon) Allah Maɗaukaki Mai girma¹.

* Ya Allah Kayi salati ga (Annabi) Muhammad da alayen (Annabi) Muhammad, kamar yanda Kayi salati ga (Annabi) Ibrahim da alayen (Annabi) Ibrahim, lallai Kai abin yabo ne Mai girma, Kayi albarka ga (Annabi) Muhammad da alayen (Annabi) Muhammad, kamar yanda Kayi albarka ga (Annabi) Ibrahim da alayen (Annabi) Ibrahim, lallai Kai abin yabo ne Mai girma².

﴿... رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ [البقرة: ٢٠١]

{ "Yā Ubangijinmu! Ka bã mu mai kyau a cikin dūniya da mai kyau a cikin Lāhira, kuma Ka tsare mana azābar Wuta!" }, [Al-Bakara: 201].

An so a wannan wurin mai girma, mahajjaci ya maimaita abinda ya gabata na zikirai da addu'o'i, da abinda ke cikin ma'anoninsu na zikiri da addu'a da salati ga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbbata

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga hadisin Ubada ɗan Samit - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1154).

² Bukhari ne ya fitar da shi daga hadisin Ka'abu ɗan Ujra - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (3370).

agare shi -, kuma ya yi na ci a cikin addu'a, ya roki Ubangijinsa alherin duniya da lahira, Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya kasance idan zai yi addu'a yana maimaita addu'ar sau uku, to yana kamata a yi koyi da shi a cikin hakan tsira da aminci su tabbata agare shi.

Kuma a wannan matsayar musulmi ya zama mai kankar da kai ga UbangijinSa - tsarki ya tabbatar maSa -, yana mai tawali'u gareShi, mai kankar da kai ga janabinSa, mai karairaya a gabanSa, yana kwadayin rahamarSa da gafararSa, kuma yana jin tsoron azabarSa da fushinSa, kuma yayiwa kansa hisabi, ya sabunta tuba tsarkakakke; domin wannan yini mai girma ne, kuma matattara ce mai girma, Allah Yana kyauta a cikinsa ga bayinSa, kuma Ya na yiwa mala'ikunSa alfahari da su, kuma 'yantuwa daga wuta yana yawaita a cikinsa, kuma Shaidan bai taɓa ganin wani abu a cikin wani yini mafi koruwa daga rahama gareshi ba kuma mafi kaskanta kuma mafi wulakanta gareshi daga yinin Arfa, sai dai abinda aka nuna masa a ranar Badr; hakan kuwa saboda abinda ya gani na kyautar Allah ga bayinSa da kuma kyautatawarSa garesu da yawan 'yantawarSa da gafararSa.

Ya zo a cikin Sahihu Muslim daga Nana A'isha - Allah Ya yarda da ita - cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gareshi - ya ce: **«Babu wata rana**

wacce Allah Yafi 'yanta bayi daga wuta, kamar ranar Arfa, kuma lallai Shi wallahi Yana kasantowa, sannan Yana wa Mala'iku alfahari da su, yana cewa: Me wadannan suke so?¹».

To, yana kamata ga musulmai su nunawa Allah alheri daga kawunansu, kuma su wulakantar da makiyinsu Shaidan, su bakanta masa rai da yawan zikiri da addu'a da lazimtar tuba, da neman gafara daga dukkanin zunubai da kurakurai. Mahajjata ba zasu gushe ba a wannan matsayar suna masu shagaltuwa da zikiri da addu'a da kankar da kai, har sai rana ta fadī, idan rana ta fadī, sai su juya zuwa Muzdalifa da nutsuwa da tabbata, su yawaita talbiyyah suyi gaggawa a al-Muttasa; saboda aikin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - , kuma barin Arfa baya halatta kafin faduwar rana; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya tsaya har sai da rana ta fadī, kuma ya ce: **«Ku riki ibadunku (na Hajji) daga gurina²».**

Idan sun isa Muzdalifa, sai su sallaci Magariba raka'a uku a nan da Issha'i raka'a biyu a tsarin sallar

¹ Muslim ne ya fitar da shi daga hadisin Nana A'isha - Allah Ya yarda da ita - a lamba ta (1348).

² fitar da shi ya gabata.

jam'i (a haɗe) da kiran sallah ɗaya, da ikama biyu, daga lokacin da suka isa gareta; saboda aikin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, daidai ne sun isa Muzdalifa a lokacin Magariba ne ko bayan shigar lokacin Issha'i.

Amma abinda wasu daga cikin gamagarin mutane suke aikata shi, na tsintar tsakwankwani tun isarsu Muzdalifa kafin sallah, da kuma kudircewar mafi yawa daga cikinsu cewa hakan abin shara'antawa ne to shi galadi ne bashi da asali. Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - baiyi umarni da a tsintar masa da tsakuwa ba, sai bayan juyowarsa daga Mash'aril haram zuwa Mina, a duk gurin da ya tsinci tsakuwa, to hakan ya isar masa, kuma tsintar sa daga Muzdalifa bai ayyana ba, kai tsintar yana halatta daga Mina, sunna shine tsintar bakwai a wannan ranar da zai jefi babbar Jamra (babban shaidan) da su; dan koyi da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, amma a kwanuka uku, sai ya tsinci tsakwankwani ashirin da ɗaya da zai jefi Jamrori (shaidanu) ukun da su.

kuma ba'a son wanke tsakuwa, bari dai yayi jifa da ita ba tare da wankewa ba; domin cewa hakan

ba'a cirato shi daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ko sahabbansa ba, kuma kada yayi jifa da tsakuwar da akayi jifa da ita.

Mahajjaci yana kwana a cikin wannan daren a Muzdalifa, kuma ya halatta ga raunana daga mata da yara kanana da makamancinsu, su tafi zuwa Mina a karshen dare; saboda hadisin Nana A'isha da Ummu Salamah da wasunsu. Amma wasunsu daga mahajjata to yana karfafuwa a cikin hakkinsu su zauna a nan har sai sun yi sallar Asuba, sannan su tsaya a Mash'arul haram sai su fuskanci Alkibla su yawaita ambatan Allah da girmamaShi da addu'a har sai gari ya yi musu fatsi-fatsi sosai. An so daga hannaye a nan a lokacin addu'a, kuma a duk inda suka tsaya a Muzdalifa to hakan ya isar musu, kuma kusantar Mash'aril haram (Masallacin Muzdalifa) ko hawansa ba ya wajaba a kansu; saboda fadin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi: **«Na tsaya a nan - yana nufin akan Mash'aril haram - kuma Juma dukkanta gurin tsayawa ne¹».**

¹ Muslim ne ya fitar da shi daga hadisin Jabir - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1218).

Muslim ne ya ruwaito shi cikin Sahih dīnsa, Juma kuma: Itace Muzdalifa.

Idan gari yayi haske sosai, sai su juya zuwa Mina, kafin bullowar rana, kuma su yawaita Talbiyyah a cikin tafiyarsu, idan suka isa Muhassir, an so suyi gaggawa kaɗan.

Idan suka isa Mina, sai su yanke talbiyyah a Jamratul akabah (babban shaidan), sannan suyi jifa da su daga isarsu da tsakwankwani bakwai a jere, yana daga hannunsa a lokacin jifan kowace tsakuwa yana yin kabbara, kuma an so ya jefesu daga cikin kwarin, ya sanya Ka'aba a hagunsa, Mina kuma a damansa; saboda aikin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -. Idan ya jefe su ta wasu bangarorin daban ya isar masa idan tsakwankwanin sun fada cikin inda ake jifan, kuma ba'a shardanta wanzuwar tsakuwar a cikin wurin jifan ba kawai abinda aka shardanta shine fadawarsa a cikinsa, da ake tsakuwa zata fada a cikin wurin jifan sannan ta fita daga cikinsa, to ta isar a zahirin zancen ma'abota ilimi, daga cikin waɗanda suka bayyanar da hakan baro-baro: Al-Nawawi - Allah Yayi masa rahama - a cikin (Sharhul Muhazzab), kuma tsakwankwanin

jifan su zama kwatankwacin tsakuwar da ake harbi da ita, ita tafi wake girma da kaɗan.

Sannan bayan yayi jifa zai soke hadayarsa, kuma an so a lokacin da zai soke ko zai yanka ya ce: «Bismillah Allahu Akbar Allahumma haza minKa wa laKa (Da sunan Allah, kuma Allah ne Mafi girma, Ya Allah, wannan daga gareKa ne, kuma naKa ne)», kuma ya fuskantar da shi zuwa ga al-kibla. Sunnah itace: Soke rakumi alhali yana tsaye, hannunsa na hagu a ɗaure, da kuma yanka shanu da tumakai ta bangarensu na hagu, da zaiyi yanka bai kalli al-kibla ba, to ya bar sunnah kuma yankansa ya isar masa; domin cewa fuskantarwar zuwa al-kibla a yayin yanka sunnah ne ba wajibi ba ne, kuma an so yaci daga hadayarsa, yayi kyauta yayi sadaka; saboda faɗinSa - Maɗaukakin sarki -:

﴿... فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا أَلْبَاسَ الْفَقِيرِ﴾ [الحج: ٢٨]

{Sai ku ci daga gare su, kuma ku ciyar da matsattse matalauci} [Al-Hajj: 28], kuma lokacin yankan yana zarcewa har zuwa faɗuwar ranar yini na uku cikin kwanukan Tashrik a cikin mafi ingancin maganganun ma'abota ilmi, sai kwanakin yankan su

zama ranar babbar sallah da kuma kwanaki uku a bayanta.

Sannan bayan soke hadaya, zai aske kansa kwal-kwal ko ya saisaye shi, amma aski kwal-kwal ya fi; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya yi wa masu askin kwal-kwal addu'ar rahama da gafara (sau uku) masu saisaye kuma sau ɗaya, kuma aske sashin kai ba ya wadatarwa, kai babu makawa sai an saisaye shi dukkaninsa kamar aski kwal-kwal, mace kuwa tana rage gwargwadan ɗan yatsa ko kasa da haka daga kowanne kitso.

Bayan jifan Jamratul Akabah (Babban Shaidan) da aski kwal-kwal ko saisaye to an halattawa mai harama dukkan abinda ya haramta gare shi sai mata kawai, ana kiran wannan Tahallulin da: Tahalluli na farko, kuma bayan wannan Tahallulin an sunanta masa turare da nufatar Makka dan ya yi Dawafin Ifada; saboda hadisin Nana A'isha - Allah Ya yarda da ita - ta ce: **«Na kasance ina shafawa manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - tirare dan yin haramarsa kafin ya yi harama, haka ga warware haraminsa, kafin ya yi dawafi a ɗaki¹».**

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (1539), da Muslim a lamba ta (1189).

Kuma ana ambatan wannan Dawafin: Dawafin Ifada, da Dawafin ziyara, kuma shi rukuni ne daga cikin rukunan Hajji, Hajji ba ya inganta sai da shi, kuma shi ne ake nufi a cikin fadīnSa - Allah Mai girma da daukaka -:

﴿ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾ [الحج: ٢٩]

{ "Sa'an nan kuma sai su kãre ibãdarsu da gusar da kazanta, kuma sai su cika alkawuransu kuma sai su yi dawãfi (sunã gẽwaya) ga Dãkin nan 'yantacce" }
[Al-Hajja: 29].

Sannan bayan dawafi da sallah raka'a biyu a bayan Makamu Ibrahim zai yi Sa'ayi tsakanin Safa da Marwa idan ya kasance mai Tamattu'u ne, wannan sa'ayin na hajjinsa ne, Sa'ayin farko kuma na Umararsa ne.

Sa'ayi daya baya isuwa a cikin mafi ingancin maganganun malamai; saboda hadisin Nana A'isha - Allah Ya yarda da ita - ta ce: **«Mun fita tare da manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -»** sai ta ambaci hadisin, kuma a cikinsa sai ya ce: **«Wanda ya kasance a tare da shi akwai hadaya, to sai yayi niyyar Hajji tare da Umra, sannan bazai warware haramarsa ba, har sai yayi Tahalluli (kammalawa) daga garesu baki daya»...**...har zuwa inda ta ce: **«Sai wadanda sukayi niyyar**

Umra sukayi dawafi a Daki, da kuma Safa da Marwa, sannan suka warware haramarsu, sannan sukayi wani dawafin daban don Hajjinsu bayan sun dawo daga Mina don Hajjinsu¹».

Da fadinta - Allah Ya yarda da ita - game da wadanda sukayi niyyar Umra -: "Sannan sukayi wani dawafin daban bayan sun dawo daga Mina don Hajjinsu" tana nufi da shi: Dawafi tsakanin Safa da Marwa, akan mafi ingancin maganganu a cikin tafsirin wannan hadisin. Amma fadin wanda yace: Tayi nufin dawafin Ifadah ne da hakan, to ba ingantacce ba ne; domin cewa dawafin Ifadah rukuni ne a hakkin kowa da kowa alhali kuwa sun riga sunyi shi, kawai abin nufi da hakan: Abinda ya kebanci mai tamattu'i, shine dawafi tsakanin Safa da Marwa karo na biyu bayan dawowa daga Mina don cika Hajjinsa, kuma hakan a bayyane yake da godiyar Allah, kuma shine maganar mafi yawancin ma'abota ilimi.

Abinda Bukhari ya ruwaito shi a cikin Sahih Mu'allaki wanda yake a yanke, yana nuni a bisa ingancin haka, daga Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da su - cewa shi an tambaye shi game da Mut'atul Hajji, sai ya ce: **«Muhajirun da Ansar da matan Annabi - tsira da amincin Allah su**

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (1556), da Muslim a lamba ta (1211).

tabbata agare shi - sunyi niyya, a cikin Hajjin bankwana, muma munyi niyya, lokacin da muka gabato Makka sai Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: Ku maida niyyarku ta Hajji ta koma Umra, sai dai wanda ya ratayo hadaya, sai mukayi dawafi a Daki da Safa da Marwa, muka zowa mata, muka sanya tufafi, kuma yace: Wanda ya ratayo hadaya, to shi ba zai warware haraminsa ba har sai hadaya ta kai bigirenta, sannan ya umarce mu mui niyyar Hajji a yammacin Tarwiyyah, idan mun gama ibadun hajji sai muzu mui dawafi a Daki da Safa da Marwa¹». Abinda ake nufi daga gare shi ya kare, kuma shi a bayyane yake a cikin Sa'ayin wanda yake Tamattu'i sau biyu ne (na farko dan Umarah na biyu kuma Don Hajji). Allah ne Mafi sani.

Amma abinda Muslim ya ruwaito daga Jabir - Allah Ya yarda da shi - «**Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ko sahabbansa ba suyi dawafi tsakanin Safa da Marwa ba, sai dawafi daya²**». Dawafinsu na farko abin dauka ne akan wanda ya koro hadaya daga sahabbai; domin cewa su sun wanzu akan haramarsu tare da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - har sai da suka warware haramarsu na Hajji da Umra baki daya,

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (1572).

² Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (1215).

kuma Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - yayi niyyar Hajji da Umra kuma ya umarci wanda ya koro hadaya, da cewa yayi niyyar Hajji tare da Umra, kuma kada ya warware haramarsa har sai ya gamasu baki ɗaya; Mai yin kirani (gwamna Hajji da Umarah), babu wani abu a kansa, sai Sa'ayi ɗaya, kamar yadda hadisin Jabir wanda aka ambata ya yi nuni a kansa da waninsa cikin hadisai ingantattu.

Haka nan wanda yayi Ifradi ya kuma wanzu a cikin haramarsa har zuwa ranar babbar sallah, babu komai a kansa, sai Sa'ayi ɗaya. Idan mai kirani da mai Ifradi sukayi Sa'ayi bayan Dawafil kudum, to hakan ya isar musu daga Sa'ayi bayan Dawafin Ifadah, wannan shine haɗawa tsakanin hadisin Nana A'isha da na Ibnu Abbas da kuma hadisin Jabir wanda aka ambata, da haka ne karo zai gushe, kuma a samu damar yin aiki da hadisan gabaɗayansu.

Daga cikin abinda zai karfafi wannan haɗawar cewa hadisai biyu na Nana A'isha da Ibnu Abbas hadisai ne ingantattu, alhali kuma sun tabbatar da Sa'ayi biyu a cikin haƙƙin wanda ya yi Tamattu'i, kuma zahirin hadisin Jabir yana kore hakan, kuma mai tabbatarwa shi ake gabatarwa akan mai korewa,

kamar yadda yake tabbatacce a cikin ilmi biyu na Usulu da Musdalahul hadis, Allah - tsarki ya tabbatar maSa Ya daukaka - Shi ne Mai datarwa zuwa ga daidai, babu wata dabara babu wani karfi sai ga Allah.

FASALI A CIKIN BAYANIN MAFIFICIN ABINDA MANIYYACI ZAI AIKATA SHI RANAR BABBAR SALLAH

Abinda yafi ga mahajjaci shine, ya jeranta wadannan al'amurra hudun a ranar babbar salah, kamar yanda muka ambata: A farko sai ya fara da jifan Jamratul Akabah (Babban Shaidan), sannan yanka, sannan aski kwalkwal ko saisaye, sannan Dawafi a Daki da kuma Sa'ayi a bayansa ga mai Tamattu'i, haka nan ga mai Ifradi da mai kirani, idan ba suyi Sa'ayi tare da Dawafil kudum ba, idan ya gabatar da sashin wadannan al'amuran akan wasu, to ya isar masa; saboda tabbatar sauki daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - a cikin hakan, kuma gabatar da Sa'ayi akan Dawafi shima ya shiga cikin hakan; domin cewa shi yana daga cikin al'amurran da ake aikatasu a ranar babbar salah. Sai ya shiga cikin fadin sahabi: ba'a tambaye shi game da wani abu da aka kaddamar ko aka jinkirtar a wannan ranar ba sai ya ce:

«**Ka aikata babu wani laifi¹**», kuma saboda hakan yana daga abinda mantuwa da jahilci suke afka masa, sai shigarsa a cikin wannan gamewar ya wajaba; saboda abinda ke cikin hakan na saukakawa da sahhalewa.

Hakiki ya tabbata daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - cewa an tambaye shi game da wanda yayi Sa'ayi kafin yayi dawafi, sai ya ce: «**Babu wani laifi²**». Abu Dawud ne ya fitar da shi, daga hadisin Usama dan Sharik da Isnadi inagntacce, sai shigarsa cikin gamewar ya bayyana, ba tare da wani kokwanto ba. Allah ne Mai datarwa.

Al'amurran da cikakken Tahalluli yake tabbata ga mahajjaci da su abubuwa ne uku sune: Jifan Jamratul Akabah (Babban Shaidan), da aski kwalkwal ko saisaye, da Dawaful Ifadah tare da Sa'ayi a bayansa saboda abinda aka ambata dazu. Idan ya aikata wadannan abubuwa ukun, to dukkan abinda ya haramta a kansa da harama ya halatta gare shi, na daga mata, da tirare da wanin haka, wanda kuma ya aikata biyu daga cikinsu, to dukkan abinda ya haramta

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga Abdullahi dan Amr dan Aas a lamba ta (83), da Muslim a lamba ta (1306).

² Ya fitar da shi a lamba ta (2015).

a kansa da harama ya halatta gare shi, sai mata, kuma ana ambatan wannan da: Tahalluli na farko.

Kuma an so ga mahajjaci yasha ruwan Zamzam ya koshi da shi, da kuma yin addu'a da abinda ya sawwaka na addu'a mai amfani, da kuma **«Ruwan Zam-zam dan abinda aka sha gare shi ne¹»**, kamar yanda aka rawaito daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - a cikin Sahihu Muslim daga Abu Zarr: Cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya fada a sha'anin ruwan Zam-zam: **«Lallai shi abinci ne (Abinci mai wadatarwa ne daga dukkanin abinci)²»**. Abu Dawud ya kara: **«Kuma waraka ne daga masassara³»**.

Bayan Dawafin Ifada (wato Dawafin Wajibi) da Sa'ayi ga wanda a kansa akwai Sa'ayi mahajjata za su dawo zuwa Mina sai su zauna a nan kwana uku da dararensu, su jefi Jamrori uku a kowace rana

¹ Ibnu Majah ne ya fitar da shi daga Jabir dan Abdullahi - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (3062).

² Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (2473).

³ Yana nufin: Abu Dawud al-Dayalusi alhali ya fitar da shi a cikin hadisin kissar musuluntar Abu Zarr - Allah Ya yarda da shi -, a duba Musnad na Abu Dawud al-Dayalusi (1/364) a lamba ta (459).

daga kwanuka ukun, bayan karkacewar rana, kuma jeranta jifan nasu wajibi ne.

Sai ya fara da Jamra ta farko (Karamin shaidan): Itace wacce take bin masallacin Khaif, sai ya jefeta da tsakwankwani bakwai a jere, yana mai daga hannunsa a kowace tsakuwa, kuma an sunnanta ya gabaceta, ya sanyata a hagunsa, ya fuskanci alkibla, ya daga hannayensa, kuma ya yawaita addu'a da kankar da kai.

Sannan ya jefi Jamrah ta biyu (Shaidan na tsakiya) kamar ta farko, kuma an sunnanta ya gabato kafan, bayan ya jefeta ya sanyata a damansa, ya fuskanci alkibla, ya daga hannayensa sai yayi addu'a mai yawa.

Sannan ya jefi Jamrah ta uku (Babban Shaida) kuma kada ya tsaya a wurinta.

Sannan ya jefi Jamrorin a yini na biyu daga cikin kwanukan Tashrik bayan zawali, kamar yadda ya jefesu a yini na farko, kuma ya aikata a ta farko da ta biyu kamar yadda ya aikata a yini na farko; dan yin koyi da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -.

Jifa a yini biyun farko daga cikin kwanukan Tashrik wajibi ne daga cikin wajiban Hajji, haka nan

kwana a Mina a dare na farko da na biyu, wajibi ne sai dai ga masu shayar da ruwa da kuma makiyaya da makamantansu to baya wajaba akan su.

Sannan bayan jifan Jamarat a kwanuka biyun da aka ambata, to wanda ya so ya yi gaggawar dawowa daga Mina, to hakan ya halatta gare shi, kuma ya fita kafin faɗuwar rana, wanda kuma ya jinkirta kuma ya kwana a dare na uku kuma ya jefi Jamarorin uku a yini na uku, to shi ya fi kuma Ya fi girman lada, kamar yadda Allah - Maɗaukakin sarki - Ya ce:

﴿وَأَذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ...﴾ [البقرة: ٢٣]

{Kuma ku ambaci Allah a cikin kwanuka kidayayyu. To, wanda ya yi gaggawa a cikin kwana biyu, to, bābu laifi a kansa, kuma wanda ya jinkirta, to, bābu laifi a kansa, ga wanda ya yi takawa} [Al-Bakara: 203]. Kuma saboda Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya yi rangwame a gaggautowar, amma shi bai gaggauto ba, kai ya tsaya a Mina har sai da ya jefi Jamarat dīn a yini na goma sha uku bayan zawali, sannan ya tafi kafin ya sallaci Azahar.

Kuma yana halatta ga waliyyin yaron da ya kasa yin jifan, ya jefi Jamratul Akabah dīn da ma ragowar jamarorin ga shi yaron, bayan ya yi wa kansa jifan, haka nan karamar yarinya wacce ta kasa yin jifan waliyyinta zai yi mata jifan; saboda hadisin Jabir - Allah Ya yarda da shi - ya ce: **«Munyi Hajji tare da Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, alhali a tare da mu akwai mata, da kananan yara, sai muka yiwa kananan yaran Talbiyyah, kuma mukayi musu jifa¹».**

Kuma ya halatta ga wanda ya kasa yin jifa saboda rashin lafiya ko yawan shekaru, ko juna biyu ya wakilta wanda zai yi masa jifan; saboda faɗīn Allah - Maɗaukakin sarki -:

﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ...﴾ [التغابن: ٢٩]

{Sai ku bi Allah da takawa gwargwadon ikonku}

[Al-Tagabun: 16]. Waɗannan ba zasu iya cunkoso da mutane a wurin Jamrorin ba, kuma zamanin jifan mai wucewa ne, kuma ba'a shara'anta ramashi ba, sai ya halatta garesu, su wakilta (wani) sabanin waninsa daga ibadu, to baya halatta ga mai harama ya wakilta wanda zaiyi masa, koda Hajjinsa na nafila ne; domin cewa wanda

¹ Tirmizi ne ya fitar da shi a lamba ta (927).

yayi harama da Hajji ko Umra - koda sun kasance na nafila ne - to ya lazimce shi ya cika su; saboda faɗin Allah - Maɗaukakin Sarki -:

﴿وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ...﴾ [البقرة: ١٩٦]

{Kuma ku cika Hajji da Umra dōmin Allah} [Al-Bakara: 196].

kuma loakacin Dawafi da Sa'ayi ba ya wucewa sabanin zamanin jifa.

Amma tsayuwa a Arfa, da kwana a Muzdalifa da Mina, to babu kokwanto cewa lokacinsu yana wucewa, sai dai samuwar gajiyya a waɗannan wuraren mai yi wuwa ne, ko da tare da wahala ne, sabanin yin jifansa, kuma saboda jifa haƙiƙa wakilci a cikinsa ya zo daga magabata na gari a cikin haƙƙin wanda keda uzuri sabanin waninsa.

Ibadu a tsaye suke ba ya halattta ga wani ya shara'anta wani abu daga garesu, sai da hujja, kuma yana halatta ga wanda zai yi wakilci ya yi wa kansa jifa sannan ya yi wa wanda yake wakilta a dukkanin Jamrarin uku, alhali shi yana wuri ɗaya, kuma ba ya wajaba a gare shi ya cika jifan Jamrori ukun ga kansa, sannan ya dawo ya yi jifa ga wanda yake wakilta a cikin mafi ingancin maganganun malamai biyu;

saboda rashin dalili mai wajabta hakan, kuma saboda abinda ke cikin hakan na wahala da kunci, Allah - tsarki ya tabbatar amSa Ya daukaka - Yana cewa:

﴿...وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ...﴾ [الحج: ٥٨]

{Alhāli kuwa (Allah) bai sanya wani kunci ba a kanku a cikin addīni} [Al-Hajj: 78]. Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: «**Ku sawwaka, kada ku tsananta¹**». Kuma domin cewa hakan ba'a ruwaito daga sahabban manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ba lokacin da suka yi wa kananan yaransu da wanda ya kasa daga cikinsu jifa ba, da ace sun aikata hakan, to da an ruwaito; domin hakan yana daga cikin abinda himmomi suka jerantu akan ruwaito shi. Allah ne Mafi sani.

FASALI A KAN WAJABCIN JINI (YANKA) AKAN MAI TAMATTU'I DA MAI KIRANI

Kuma jini (wato yanka) yana wajaba akan mahajjaci, idan ya kasance mai Tamattu'i ne ko mai kirani - kuma bai zama daga mazauna masallaci mai alfarma ba, jinin shi ne: Akuya, ko daya bisa bakwai

¹ Bukhari ne ya fitar da shi, daga hadisin Anas - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (69).

na taguwa ko ɗaya bisa bakwai na saniya, kuma hakan yana wajaba ya zama daga dukiyar halal da nema na halal; domin cewa Allah - Maɗaukakin sarki - tsarkakakke ne ba ya karɓa sai mai tsarki.

Kuma yana kamata ga musulmi ya kame daga rokon mutane hadaya ko waninsa, daidai ne sun kasance sarakuna ne ko wasunsu, idan Allah Ya yassare masa abinda zai yi wa kansa hadaya da shi daga dukiyarsa, kuma ya wadace shi daga abinda ke hannun mutane; saboda abinda ya zo a cikin hadisai masu yawa daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - a kan zargin roko da aibinsa, da kuma yabon wanda ya bar shi.

Idan mai Tamattu'i da mai kirani suka kasa yin hadaya, to ya wajaba a kansa ya yi azumin kwana uku a cikin Hajji da kuma kwana bakwai idan ya koma ga iyalansa, kuma an ba shi zaɓi a kan azumtar kwana uku, idan ya so ya azimcesu kafin ranar babbar sallah, idan kuma ya so ya azimce su a cikin kwanukan Tshriki uku, Allah - Maɗaukakin sarki - Ya ce:

﴿...فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾ [البقرة: ١٩٦]

{Wanda ya ji dāḍi da umra zuwa haji, sai ya biya abin da ya saukaka daga hadaya, sa'an nan wanda bai sāmu ba, sai azumin yini uku a cikin hajji da bakwai idan kun kōma, waɗancan gōma ne cikakku. Wancan yana ga wanda iyāḷinsa ba su kasance mazaunan Masallāci Tsararre ba} [Al-Bakara: 196]. Karanta har karshen ayar.

A cikin Sahihul Bukhari, daga Nana A'isha da Ibnu Umar - Allah Ya yarda da su - sun ce: **«Ba'ayi rangwami ayi azimi a kwanukan Tashrik ba, sai dai ga wanda bai samu hadaya ba¹»**, Wannan yana cikin hukuncin hadisi Marfu'i zuwa ga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, amma abinda yafi ya gabatar da azumin kwanuka ukun akan ranar Arfa, don a ranar Arfa ya zama bakinsa a buɗe yake; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya tsaya a ranar Arfa alhali yana mai buɗe baki, kuma ya yi hanin azimtar ranar Arfa

¹ Bukhari ne ya fitar da shi aa lamba ta (1998).

ga wanda yake a Arfa, kuma domin cewa buɗe baki a wannan ranar yafi nishaɗantarwa gareshi ga zikiri da kuma addu'a. Yana halatta a azimci kwanuka ukun da aka ambata a jere ko a rarrabe, haka nan azimin kwanuka bakwan jerantawa a cikinsu baya wajaba, bari dai yana halatta a azimcesu a tare ko a rarrabe; domin cewa Allah - tsarki ya tabbatar maSa - bai sharda jerantawa a cikinsu ba, haka nan manzonSa - tsira da amincin Allah su tabbata a gareshi -, abinda yafi, jinkirta azumin kwanuka bakwan har sai ya koma ga iyalansa; saboda faɗinSa - Maɗaukakin Sarki -:

{... وَسَبْعَةٌ إِذَا رَجَعْتُمْ ۖ} [البقرة: ١٦٦].

{Da (kwanuka) bakwai idan kun koma} [Al-Bakara: 196].

Azimi ga wanda ya kasa hadaya, yafi rokon sarakuna da wasunsu hadayar da zai yankawa kansa, wanda aka bawa hadaya ko waninta ba tare da roko ba, ba kuma tare da nuna kai ba, to babu laifi da shi, ko da mai yiwa waninsa Hajji ne, wato: Idan waɗanda ya ke yiwa basu sharda masa siyan hadaya daga kuɗin da suka bashi ba. Amma abinda wasu daga cikin mutane suke yi na rokon gwamnati

ko waninta wani abu na hadaya, da sunan wasu mutanen da zai ambace su alhali shi makaryaci ne, to wannan babu kokwanto a haramcinsa; domin cewa shi yana daga cikin ci da karya, Allah Ya kare mu da musulmai daga hakan.

FASALI A KAN WAJABCIN HORO DA AIKIN ALHERI AKAN MAHAJJATA DA WASUNSU

Daga cikin mafi girman abinda yake wajaba akan mahajjata da wasunsu, horo da aikin alheri da kuma hani daga abin fi, da kuma kiyayewa akan salloli biyar a cikin jam'i, kamar yadda Allah Ya yi umrani da hakan a cikin LittafinSa, da kuma harshen AnnabinSa - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -.

Amma abinda mafi yawancin mutane suke aikatawa daga mazauna Makka da baki na yin sallah a cikin gidaje da barin masallatai, to wannan kuskure ne ya saba wa shari'a, dan haka ya wajaba a hanu daga gare shi, da umartar mutane da kiyaye sallah a cikin masallatai; saboda abinda ya tabbata daga gare shi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - cewa shi ya cewa Ibnu Ummu Maktum - Allah Ya yarda ad shi - lokacin da ya nemi izininsa akan ya yi sallah a gidansa; saboda kasancewarsa

makaho kuma gidansa nesa yake da masallaci: «Shin kana jin kiran sallah? ya ce: Eh, ya ce: To ka amsa¹», A cikin wata riwayar: «Bazan iya sama maka rangwami ba²». Annabi- tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Hakika nayi niyyar inyi umarni da yin sallah, sai ayi ikamar sallar, sannan in umarci wani mutumin sai yayiwa mutane limanci, sannan in tafi zuwa ga wasu mutanen da basa halartar sallah, in kona musu gidajensu da wuta³»**. A cikin Sunan na Ibnu Majah da waninsa da kyakkywan Isnadi, daga Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da su -, cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Duk wanda ya ji kiran amma bai zo mata ba, to bashi da sallah sai da uzuri⁴»**, a cikin Sahihu Muslim, daga Ibnu Mas'ud - Allah Ya yarda da shi - ya ce: **"Duk wanda yake so ya gamu da Allah gobe (alkiyama) yana musulmi, to ya kiyaye wadannan**

¹ Muslim ne ya fitar da shi daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (653).

² Abu Dawud ne ya fitar da shi daga Abdullahi dan Ummu Maktum a lamba ta (552).

³ Bukhari ne ya fitar a shi da lamba ta (2420), da Muslim a lamba ta (651).

⁴ Abu Dawud ne ya fitar da shi daga Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da su - a lamba ta (551).

sallolin a duk inda aka kira su, domin Allah Ya shara'antawa Annabinku sunnonin shiriya, kuma lallai su suna daga cikin sunnonion shiriya, da ace za kuyi salah a cikin gidajenku, kamar yanda wannan mai sabawar yake yin salah a cikin gidansa, to da kun bar sunnar Annabinku, da kuma kun bar sunnar Annabinku, to da kun bata. Babu wani mutumin da zaiyi tsarki sai ya kyautata tsarkin, sannan ya nufi wani masallaci daga cikin waɗannan masallatan, face Allah Ya rubuta masa kyakkyawan lada da dukkanin wani takun da ya taka, kuma Allah zai ɗaukaka masa daraja da ita, kuma Ya sarayar masa da mummuna da ita. Hakika na ganmu babu wanda yake kin halartarta sai munafiki, wanda aka san shi da munafunci, kuma hakika mutum ya kasance ana zuwa da shi, ana kakkamoshi tsakanin mutum biyu har sai an tsaida shi a cikin sawu¹».

Kuma yana wajaba akan mahajjata da wasunsu, su nisanci abubuwan da Allah - Maɗaukakin sarki - Ya haramta, da kiyaye aikata su; kamar zina da luwadi, da sata, da cin riba, da cin dukiya maraya, da algus a

¹ Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (654).

cikin mu'amaloli, da ha'ntar amanoni, da shan kayan maye, da shan taba, da sakin tufafi har kasa, da girman kai, da hassada, da riya, da giba (yi da wani), da annamimanci, da yiwa musulmai izgili, da amfani da kayan kade-kade; kamar kasakasan garaya, da goge, da molaye, da garayu, da makamantansu, da kuma jin wake-waken garayu, da kayayyakin shagalta na radio da waninta, da wasa da ludo da darar shanu, da yin caca, da zana hotunan 'yan Adam masu rai da wasunsu, da kuma yarda da hakan. Domin lallai dukkan waɗannan suna daga cikin abubuwan ki, waɗanda Allah Ya haramta su akan bayinSa a cikin kowane zamani da wuri, to yana wajaba mahajjata su kiyayesu, kuma mazauna Dakin Allah mai alfarma sune mafi yawa (a kiyayewa) daga wasunsu; domin cewa sabo a wannan garin amintacce laifinsa shine mafi tsanani kuma ukubarsa itace mafi girma.

Hakika Allah - Maɗaukakin sarki - Ya ce:

﴿... وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾ [الحج: ٢٥]

{Kuma wanda ya yi nufin karkatar da gaskiya a cikinsa da zālunci zā Mu dandana masa daga wata azāba mai radadi} [Al-Hajj: 25]. Idan Allah Ya kasance hakika Ya yi alkawarin narko ga wanda ya yi

nufin yin wata fandara a cikin harami da wani zalinci, to yaya ukubar wanda ya aikata? babu kokwanto cewa, ita ce mafi girma kuma mafi tsanani, dan haka kiyayewa yana wajaba akan haka da ma sauran sabo.

Kuma Hajji kubutacce da gafarta zunubai ba sa samuwa sai da kiyayewa daga waɗannan sabon da wasunsu cikin abinda Allah Ya haramta musu, kamar yadda yake a cikin hadisi daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - cewa shi ya ce: **«Wanda ya yi Hajji bai yi jima'i ba, kuma bai yi fasikanci ba, zai dawo kamar ranar da mahaifiyarsa ta haife shi¹».**

Kuma mafi tsanani daga waɗannan munanan ayyukan kuma mafi girma daga garesu: Kiran matattu, da neman agajinsu, da yin bakance saboda su, da yanka saboda su; dan kwaɗayin su ceci mai kiransu a wurin Allah, ko su warkar masa da mara lafiyansa, ko su dawo masa da wanda ya bata da wanin haka.

Wannan yana daga cikin babbar shirka, wacce Allah Ya haramtata, kuma hakan addinin mushrikan Jahiliyya ne, kuma Allah Ya aiko da manzanni, kuma

¹ Bukhari ne ya fitar da shi, daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1521), da Muslim a lamba ta (1350).

Ya saukar da littattafai dan yin inkarinsa da kuma hani daga gare shi.

To yana wajaba akan kowane mutum daga mahajjata da wasunsu ya kiyaye shi, kuma ya tuba zuwa ga Allah daga abinda ya wuce daga hakan, idan ya kasance wani abu ya rigaya daga gare shi, kuma ya sake wani sabon aikin Hajjin bayan ya tuba; domin cewa shirka babba tana bata ayyuka gabaɗayansu, kamar yadda Allah - Maɗaukakin sarki - Ya ce:

﴿... وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ [الأنعام: ٨٨]

{Kuma dā sun yi shirki dā hakīka abin da suka kasance sunā, aikatāwa yā lālāce.} [Al-An'am: 88].

Yana daga nau'ukan shirka karama: Rantsuwa da wanin Allah; kamar rantsuwa da Annabi da kuma Ka'aba da kuma amana da makamancin hakan.

Yana daga hakan: Riya da jiyarwa, da kuma faɗin: Allah Ya so kaima ka so, da badan Allah da kai ba, wannan daga Allah ne da kai, da makamancin hakan.

To, yana wajaba a kiyaye daga waɗanannan munanan abubuwan na shirka, da kuma yi wa juna wasicci da barinsu; saboda abinda ya tabbata daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -

cewa shi yace: **«Wanda ya rantse da wanin Allah, to hakika ya kafirta ko ya yi shirka¹»**. Ahmad ne ya fitar da shi, da Abu Dawud da Tirmizi da kyakkyawan Isnadi.

Kuma a cikin Sahih daga Umar - Allah Ya yarda da shi - ya ce: Manzon Allah - tsira daa mincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Duk wanda zai rantse, to ya rantse da Allah, ko yayi shiru²»**, Kuma Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya ce: **«Wanda ya rantse da amana, to baya daga cikinmu³»**.

Tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi ya ce: **«Abu mafi tsoratarwa dana ke ji muku tsoro: shi ne karamar shirka, sai aka tambaye shi mece ce ita, sai ya ce: Riya⁴»**, Annabi- tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Kada ku ce : Allah Ya so, wane ma ya so, saidai ku ce: Allah ne Ya so, sannan wane ma ya so⁵»**, kuma Nasa'i ya fitar, daga Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da su - cewa wani mutum ya ce: Ya Manzon Allah, Allah Ya so

¹ Abu Dawud ne ya fitar da shi a lamba ta (3251).

² Bukhari ne ya fitar da shi daga Abdullahi a lamba ta (2679), da Muslim a lamba ta (1646).

³ Abu Dawud ne ya fitar da shi a lamba ta (3253).

⁴ Ahmad ne ya fitar da shi ([5/428]).

⁵ Abu Dawud ne ya fitar da shi a lamba ta (4980).

kuma kaima ka so, sai ya ce: «**Shin ka sanyani kishiya ga Allah, a'a, Allah Ya so Shi kadai¹».**

Wadannan hadisan, suna nuni akan kariyar da Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya bayar a abinda ya shafi tauhidi, da kuma gargadar al'ummarsa daga shirka babba da karama , da kuma kwaɗayinsa akan tsaftar imaninsu, da kuma tsirarsu daga azabar Allah da kuma sabubban fushinSa, Allah Ya yi masa mafificin sakamako, haƙiƙa ya isar ya yi gargadi, ya yi wa Allah nasiha da kuma bayinSa - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - salati da aminci madawwama har zuwa ranar sakamako.

Wajibi akan ma'abota ilimi daga mahajjata, da mazauna garin Allah amintacce da birnin ManzonSa mai girma - tsira da aminci su tabbata a gare shi - shine su sanar da mutane abinda Allah Ya shara'anta musu, kuma su gargadar da su abinda Ya haramta musu, na nau'ikan shirka da sabo, kuma su shimfiɗa hakan da hujjoji, su bayyana shi bayani mai warkarwa; don su fitar da mutane da hakan daga duffan zalinci zuwa haske, kuma da haka ne za su bada abinda Allah Ya wajabta a kansu na isarwa da kuma bayani. Allah - tsarki ya tabbatar maSa - Ya ce:

¹ Ibnu Majah ne ya fitar da shi a lamba ta (2117).

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ...﴾
[آل عمران: ١٨٧]

{Kuma ka tuna lokacin da Allah Ya yi alkawari daga wadanda aka baiwa littafi cewa zaku bayyana shi ga mutane, kuma ba zaku boye shi ba.} [Al-Imran: 187].

Abin nufi daga haka: Malamai su gargadi wannan al'ummar daga shiga mashigar azzalumai daga mazowa littafi (Yahudu da Nasara) a cikin boye gaskiya; don zaɓin duniya akan lahira, alhali haƙiƙa Allah - Maɗaukakin Sarki - Ya ce:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعْنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنَّاهُمْ فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾﴾ [البقرة: ١٥٩-١٦٠]

{Lalle ne wadanda suke bōyēwar abin da Allah Ya saukar da ga hujjōji bayyanannu, da shiriya, daga bāyan Mun bayyana shi ga mutāne, a cikin Littāfi (Alkur'āni), wadannan Allah Yana la'anar su, kuma māsu la'ana suna la'anar su.}

{Sai wadanda suka tūba, kuma suka gyāra, kuma suka bayyana, to wadannan Ina karɓar tūba}

a kansu kuma Nĩ ne Mai karbar tūba, Mai jin kai }
 [Al-Bakara: 159-160]. Hakika ayoyin Alkur'ani da hadisan Annabi sunyi nuni akan cewa: kira zuwa ga Allah - tsarki ya tabbatar maSa - da shiryyar da bayi ga abinda aka halicce su saboda shi, to yana daga mafifitan ayyukan kusanci, kuma mafi muhimmancin wajibai, kuma cewa sune hanyar manzanni da mabiyansu har zuwa ranar alkiyama, kamar yanda Allah - tsarki ya tabbatar maSa - Ya ce:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾
 [فصلت: ٣٣]

{Kuma wāne ne mafi kyau ga magana daga wanda ya yi kira zuwa ga Allah, kuma ya aikata aiki na kwarai, kuma ya ce: "Lalle nĩnā daga māsū sallamāwar al'amari zuwa ga Allah?}
 [Fussilat: 33], Faɗin Allah maigirma da ɗaukaka:

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلُ أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي ۖ وَسُبْحَنَ اللَّهُ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ [يوسف: ١٨]

{Ka ce: "Wannan ce hanyāta; inā kira zuwa ga Allah a kan basīra, nĩ da waɗanda suka bĩ ni, kuma tsarki ya tabbata ga Allah! Nĩ kuma, ban zama daga māsū shirki ba.} [Yusuf: 108].

Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Duk wanda ya shiryyar akan wani aikin**

alheri, to, yana da kwatankwacin ladan wanda ya aikata shi¹», kuma ya cewa Aliyu - Allah Ya yarda da shi -: «Allah Ya shiryyar da mutum ɗaya saboda kai, shine mafi alheri gareka daga jajayen rakuma²». Ayoyi da hadisai da suka zo da wannan ma'anar suna da yawa.

To, ya cancanta ga ma'abota ilimi da imani, su ninka kofarinsu a cikin kira zuwa ga Allah - tsarki ya tabbatar maSa -, da shiryyar da bayi zuwa dalilan tsira, da gargadar da su daga dalilan halaka, musammanma dai a cikin wannan zamanin wanda soye-soyen rayuka suka rinjaye shi, mafarar abubuwa masu rusawa da alamomi masu batarwa suka yaɗu a cikinsa, masu kira zuwa ga shiriya sun karanta, kuma masu kira zuwa ga ilhadi da 'yan ibahiyya (halatta abubuwan da aka haramta) sun yawaita, Allah ne abin neman taimako, babu dabara babu karfi sai da (taimakon) Allah Madaukaki Mai girma.

¹ Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (1893).

² Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (3009), da Muslim a ta lamba (2406).

FASALI A CIKIN SON GUZURI DAGA AYYUKAN BIYAYYA

An so mahajjata su lazimci ambaton Allah, da yi maSa da'a, da aiki na gari, tsawon zamansu a Makka, su yawaita sallah da dawafi a Daki; domin cewa kyawawan ayyuka a cikin harami ana ninka su, munana kuma a cikinsa masu girma ne masu tsanani, kamar yanda aka so a yawaita salati da sallama ga Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -.

Idan mahajjata sukayi nufin fita daga Makka, to ya wajaba a kansu suyi dawafin bankwana a Daki; don karshen alkawarinsu ya zama Daki ne, sai dai mai haila ko mai nifasi (jinin biki), to babu bankwana a kansu; saboda hadisin Ibnu Abbas - Allah Ya yarda da su - ya ce: **«An umarci mutane da su sanya karshen alkawrinsu shine Dakin, sai dai anyi sauki ga mace mai haila¹».**

Idan ya gama yiwa Daki bankwana kuma ya so fita daga masallaci, ya zarce ta gabansa har sai ya fita, kuma baya kamata gare shi, ya tafi ta baya (rubos); domin cewa hakan ba'a cirato daga Annabi - tsira da

¹ Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (1755), da Muslim a lamba ta (1328).

amincin Allah su tabbata a gare shi - ba ko daga sahabbansa, kai shi yana daga cikin bidi'o'in da aka farar da su, alhali hakika Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Duk wanda ya yi wani aiki wanda babu umarninmu a cikinsa, to wannan aikin abun mayarwa ne¹»**. Annabi- tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Na haneku da fararrun abubuwa, saboda kowane fararren abu bidi'a ne, kuma kowace bidi'a bata ce²»**.

Muna rokon Allah tabbata akan AddininSa, da kubuta daga abinda ya saba masa, lallai cewa Shi Mai yawan kyauta ne Mai karamci.

FASALI A CIKIN HUKUNCE-HUKUNCEN ZIYARA DA LADUBBANTA

An sunnanta ziyarar masallacin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - kafin Hajji ko bayansa; saboda abinda ya tabbata a cikin Sahihain (Bukhari da Muslim) daga Abu Huraira - Allah Ya

¹ Fitar da shi ya gabata.

² Muslim ne ya fitar da shi, daga Jabir dan Abdullahi - Allah Ya yarda da shi a lamba ta (867).

yarda da shi - ya ce: Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Sallah a cikin masallacina wannan (ita ce) mafi alheri daga sallah dubu a cikin waninsa, sai dai masallaci mai alfarma¹»** Daga ibn Umar - Allah Ya yarda da su - cewa Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Sallah a cikin masallacina wannan (ita ce) mafi alheri, daga sallah dubu a cikin waninsa, sai dai masallaci mai alfarma²»**. Daga Abdullahi dan Zubair - Allah Ya yarda da shi - ya ce: Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Sallah a cikin masallaci na wannan yafi daga sallah dubu a cikin wanda bashi ba, sai dai masallaci mai alfarma, kuma sallah a cikin masallaci mai alfarma, tafi salloli dari a cikin masallaci na wannan³»**.

Daga Jabir - Allah Ya yarda da shi - cewa Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Sallah daya a cikin masallaci na wannan,**

¹ Bukhari ne ya fitar da shi, a lamba ta (1190), da Muslim a lamba ta (1394).

² Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (1395).

³ Ahmad ne ya fitar da shi ([4/5]).

tafi sallah dubu a waninsa, sai dai masallacin harami, kuma sallah a cikin masallacin harami tafi sallah dubu dari a waninsa¹», kuma hadisan da sukazo da wannan ma'anar suna da yawa.

Idan mai ziyara ya isa masallaci, an so ya gabatar da kafarsa ta dama a lokacin shiga, kuma ya ce: «Bismillah, wassalatu wassalamu ala rasulillah, a'uzu bi wajhillahil azim wabiwajhihil karim wa sulḡanihil kadim minash Shaidanir rajim, Allummaf tahli abwaba rahmatiKa (Da sunan Allah, tsira da aminci su tabbata ga Manzon Allah, ina neman tsarin Allah Mai girma da fuskarSa mai girma da sarautarSa dadadḡiya daga Shaidan abin jefewa, Ya Allah, Ka buḡe mini kofofin rahamarKa)».

Kamar yanda zai faḡa a yayin shigarsa ragowar masallatai, kuma babu wani kebantaccen zikiri dan shiga masallacinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, sannan yayi sallah raka'a biyu, sai ya roki Allah abinda ya so na alherin duniya da lahira a cikinsu. Idan ya sallace su a cikin raudah maḡaukakiya to shi yafi; saboda faḡinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - : **«Tsakanin gida na da munbari na, dausayi**

¹ Ibnu Majah ne ya fitar da shi a lamba ta (1406).

ne daga cikin dausayan aljanna¹». Sannan bayan sallah, ya ziyarci kabarin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, da kabarirrikan sahabbansa biyu: Abubakar da Umar - Allah Ya yarda da su -, sai ya tsaya fuskar kabarin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - da ladabi da kasa-kasa da murya, sannan yayi masa sallama - tsira da aminci su tabbata a gare shi - yana mai cewa: "Aminci ya tabbata a gareka ya Manzoni Allah da rahamar Allah da albarkarSa"; saboda abinda yake cikin Sunan Abu Dawud da kyakkyawan Isnadi, daga Abu Hurairah - Allah Ya yarda da shi - ya ce: Manzoni Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Babu wani mutum da zai yi mini sallama, har sai Allah Ya dawo mini da raina har sai na mayar masa da sallamar²».** Idan mai ziyarar yace a ciki sallamarsa: "Aminci ya tabbata a gareka ya Annabin Allah, aminci ya tabbata a gareka ya zabin Allah daga halittarSa, aminci ya tabbata a gareka ya shugaban manzanni kuma jagoran masu tsoron Allah, ina shaida cewa hakika ka isar da sako ka bada amana, ka yiwa al'umma nasiha, ka yi yaƙi saboda Allah

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga Abdullahi dan Zaid al-Mazini a lamba ta (1195), da Muslim a lamba ta (1390).

hakikanin yaƙi", to babu laifi da hakan; domin cewa wannan gabaɗayansa yana daga cikin siffon sa - tsira da amincin Allah su tabbaba a gare shi -. Ya yi kuma salati a gare shi - tsira da amincin su tabbata agare shi - ya yi masa addu'a; saboda abinda ya tabbata a cikin shari'a daga halaccin haɗawa tsakanin salati da sallama agare shi; don yin aiki da faɗinSa - Maɗaukakin Sarki -:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا

تَسْلِيمًا﴾ [الأحزاب: ٥٦]

{Lalle, Allah da malā'ikunSa sunā salati ga Annabi. Yā kū waɗanda suka yi ĩmāni! Ku yi salāti a gare shi, kuma ku yi sallama dōmin amintarwa a gare shi.} [Al-Ahzab: 56]. Sannan ya yi sallama ga Abubakar da Umar - Allah Ya yarda da su -, ya yi musu addu'a, ya nema musu yardar Allah.

Ibnu Umar - Allah Ya yarda da su - ya kasance idan zai yi sallama ga Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - da sahabbansa biyu, galibi baya karawa akan faɗinsa: "Aminci ya tabbata a gareka ya Manzon Allah, aminci ya tabbata a gareka ya Abukar, aminci ya tabbata agareka ya babana" Sannan ya juya.

Wannan ziyarar an shara'antata ne kawai a hakkin maza a kebance, amma mata ba'a shara'anta musu ziyarar wani abu daga kaburbura ba, kamar yanda ya tabbata daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - cewa shi **«Ya la'anci mata masu yawan ziyarar kaburbura da masu rikon su masallatai da fitilu¹»**.

Amma nufin Madina don yin sallah a cikin masallacin Manzo - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, da kuma addu'a a cikinsa, da makamancin haka daga abinda aka shara'anta a cikin ragowar masallatai, to an halatta shi a hakkin kowa da kowa; saboda abinda ya gabata na hadisai a cikin hakan.

Kuma an sunnatawa mai ziyara, yayi salloli biyar a cikin masallacin Manzo - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, kuma ya yawaita zikiri da addu'a da sallar nafila a cikinsa; don cin ribar abinda ke cikin hakan na gwaggwaban lada.

An so ya yawaita sallar nafila a cikin Raudah madaukakiya; saboda abinda ya gabata na ingantaccen hadisi a cikin falalarta, shine fadin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -: **«Tsakanin gidana**

¹ Abu Dawud ne ya fitar da shi a lamba ta (3236).

da mumbari na, dausayi ne daga cikin dausayan aljanna¹».

Amma sallar farilla, to yana kamata ga mai ziyara da waninsa, ya gabato gare su, kuma ya kiyaye akan halartar sawun farko gwargwadan iko, duk da ya kasance akwai karin lada a sawun gaba; saboda abinda ya zo a cikin ingantattun hadisai daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - na kwaɗaitarwa da zaburarwa a cikin sawun farko, misalin faɗinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -: **«Da mutane sun san abin da ke cikin kiran sallah da sahnun farko, sannan ba za su samu ba sai sun yi kuri'a a kan sa; to, da sunyi kuri'ar²».** Da misalin faɗinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ga sahabbansa: **«Ku gabato, kuyi koyi da ni kuma waɗanda ke bayanku suyi koyi da ku, mutum ba zai gushe ba yana jinkirin sallah, har sai Allah ya jinkirtar da shi³».**

Kuma Abu Dawud ya fitar daga A'isha - Allah Ya yarda da ita - da sanadi mai kyau, cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Mutum**

¹ Fitar da shi ya gabata.

² Bukhari ne ya fitar da shi a lamba ta (615), da Muslim a lamba ta (437).

³ Muslim ne ya fitar da shi daga Abu Sa'id al-Kudri - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (438).

bazai gushe ba, yana jinikiri daga sawu na gaba, har sai Allah Ya jinkirta shi a cikin wuta¹», kuma ya tabbata daga gare shi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - cewa shi ya fadawa sahabbansa: «Shin bakwayi sawu ba kamar yanda mala'iku sukeyin sawu a wajen Ubangijinsu ba!? Suka ce: Ya Manzon Allah, yaya mala'iku sukeyin sawu a gaban Ubangijinsu!? Ya ce: Suna cika sawun farko, kuma suna kafuwa a cikin sawun²».

Hadisai a cikin wannan ma'anar suna da yawa, kuma su sun game masallacinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - da waninsa kafin kari da bayansa, hakika ya inganta daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - cewa shi ya kasance yana kwallaitar da sahabbansa akan sawun dama, kuma abin sani cewa sawun dama a cikin masallacinsa na farko a wajen Raudah yake, sai aka sani da hakan cewa kulawa da sawun farko da na dama abin gabatarwa ne akan kulawa da Raudah madaukakiya, kuma kiyayewa a kansu shi yafi daga kiyayewa akan yin sallah a Raudah. Wannan a

¹ Abu dawud ne ya fitar da shi a lamba ta (679) kuma lafazinsa: "wasu mutane ba zasu gushe ba suna jinkirtuwa daga sawun farko har sai Allah Ya jinkirta su a cikin wuta".

² Muslim ne ya fitar da shi daga Jabir dan Samura a lamba ta (430).

bayyane yake ga wanda ya lura da hadisan da suka zo a cikin wannan babin, Allah ne Mai datarwa.

Baya halatta ga wani ya shafi daki, ko ya sumbaceshi, ko yayi masa dawafi; domin cewa hakan ba'a cirato daga magabata na gari ba, kai shi bidi'a ne ma abin ki.

Kuma baya halatta ga wani ya tambayi Manzo - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - biyan bukata, ko yaye bakin ciki, ko warkar da mara lafiya, ko makamancin haka; domin hakan gabaɗayansa ba'a nema sai ga Allah - tsarki ya tabbatar maSa -, kuma nemansa daga matattu shirka ne kuma bautar wanin Allah ne, kuma Addinin musulunci an gina shi ne akan asali biyu:

Daya daga cikin su: Kada a bauta wa kowa sai Allah Shi kadai.

Na biyu: Kada ayi bauta sai da abinda Manzo - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi ya shara'anta shi.

Wannan shine ma'anar shaidawa babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, kuma cewa (Annabi) Muhammad Manzon Allah ne.

Haka nan baya halatta ga wani ya nemi ceto daga Manzo - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - domin cewa shi (ceton) mallakin Allah ne, saboda

haka ba'a nemansa sai daga gareShi, kamar yanda -
Maɗaukakin Sarki - Ya ce:

﴿قُلْ لِلَّهِ الشَّفَعَةُ جَمِيعًا...﴾ [الزمر: ٤٤]

{Ka ce: "Cēto gabā ɗaya ga Allah yake} [Al-Zumar: 44].

Sai kace: "Ya Allah Ka bawa Annabinka ceto na, Ya Allah Ka bawa mala'ikunKa ceto na, da bayinKa mumina, Ya Allah Ka bawa mmagatana ceto na", da makamancin haka. Amma matattu ba'a neman komai daga gare su, ba'a neman ceto ko waninsa, daidai ne sun kasance Annabawa ne ko wasun annabawa; domin cewa hakan ba'a shara'anta shi ba, kuma domin cewa mamaci aikinsa ya yanke sai dai abinda mai shara'antawa ya toge shi.

Ya zo a cikin Sahihin Muslim daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - daga Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Idan mutum ya mutu aikin sa ya yanke, sai dai daga abubuwa uku: Sadaka mai gudana, ko wani ilimi da ake anfanuwa da shi, ko ɗa na gari da ya ke masa addu'a¹».**

Kadai neman ceto yana halatta ne daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - a cikin rayuwarsa da ranar alkiyama, saboda ikonsa akan

¹ Muslim ne ya fitar da shi daga Abu Huraira - Allah Ya yarda da shi - a lamba ta (1631).

haka, domin shi zai iya gabatowa ya rokawa mai nema Ubangijinsa, amma a duniya to sanannen abu ne, hakan bai ke bance shi ba, kai mai gamewa ne gare shi da waninsa, dan haka yana halatta ga musulmi ya cewa ḍan'uwansa: Ka nemawa Ubangijina cetona a abu kaza da abu kaza, da ma'anar: Ka roka mini Allah ga wanda ake faɗawa haka ya roki Allah ya nemawa ḍan'uwansa ceto idan abin neman yana daga abinda Allah Ya halatta neman sa ne.

Amma a ranar alkiyama, to wani ba zaiyi ceto ba, sai bayan Allah - tsarki ya tabbatar maSa - Yayi masa izini, kamar yanda Allah - Maɗaukakin sarki - Ya ce:

﴿...مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ...﴾ [البقرة: ٢٥٥]

{Wane ne wanda yake yin cêto a wurinSa, fāce da izninSa?} [Al-Bakara: 255].

Amma halin mutuwa, to hali ne kebantacce, riskar da shi baya halatta da halin mutum, kafin mutuwa ko da halinsa, bayan tashin alkiyama da taruwa, don yankewar aikin mamaci da kuma jinginar da shi da aikinsa, sai dai abinda mai shara'antawa ya togance shi, kuma neman ceto daga matattu bai zama daga abinda mai shara'a ya togance shi ba, don haka baya halatta a riskar da shi

da hakan. Babu kokwanto cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - bayan wafatinsa rayayye ne irin rayuwar barzahu mafi cika daga rayuwar shahidai, sai dai cewa ita bata daga cikin jinsin rayuwarsa kafin mutuwa, ko jinsin rayuwarsa a ranar alkiyama, kai wata rayuwa ce babu wanda yasan hakikaninta da yanayinta sai Allah - tsarki ya tabbatar maSa -, saboda haka ne faɗinsa ya gabata a cikin hadisi Maɗaukaki - tsira da aminci su tabbata a gare shi -: **«Babu wani mutum da zai yi mini sallama, face Allah Ya dawo mini da raina har sai na mayar masa da sallamar¹».**

Sai hakan yayi nuni akan cewa shi mamaci ne, kuma cewa ransa ya rabu da jikinsa, sai dai cewa shi yana dawo masa a lokacin sallama, kuma nassosin da suka yi nuni akan mutuwar sa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - daga Alkur'ani da sunnah sanannu ne, kuma shi wani al'amari ne wanda aka haɗu a kansa tsakanin ma'abota ilimi. Sai dai cewa hakan baya hana rayuwarsa ta barzahu, kamar yanda cewa mutuwar shahidai bata hana rayuwarsu ta barzahu, wacce aka ambata a cikin faɗinSa - Maɗaukakin Sarki -:

¹ Fitar dashi ya gabata.

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾ (١٦٩)
 [آل عمران: ١٦٩]

{Kada ka yi zaton wadanda aka kashe a cikin hanyar Allah matattu ne. A'a, rāyayyu ne su, a wurin Ubangijinsu. Ana ciyar da su.} [Al-Bakara: 169].

Kadai mun yawaita magana ne a cikin wannan mas'alar, don bukatuwa zuwa gareta, saboda yawan wanda yake rikicewa a cikin wanna babin, yana kira zuwa ga shirka da bautar mamata koma bayan Allah. Muna roka mana Allah mu da dukkanin musulmaix, kubuta daga dukkan abinda yake sabawa shari'arSa, Allah ne Mafi sani.

Amma abinda wasu daga cikin masu ziyara suke aikatawa, na daga murya a kabarinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, da tsawaita tsayuwa a nan, to shi ya sabawa shari'a; domin cewa Allah - tsarki ya tabbatar maSa - Ya hana al'umma daga muryoyinsu sama da muryar Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, da kuma bayyanawa gare shi da magana, kamar yanda sashinsu ke bayyanawa sashi, da kuma kwadaitar da su akan kankar da sauti a wurinsa a cikin fadinSa - Madaukakin Sarki -:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَعْصُونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾

[الحجرات: ٢-٣]

{Yā kū wadanda suka yi īmani! Kada ku daukaka saututtukanku bisa sautin Annabi, kuma kada ku bayyana sauti gare shi a magana, kamar bayyanāwar sāshenku ga sāshe, dōmin kada ayyukanku su bāci, alhāli kuwa kū ba ku sani ba(2).

{Lalle wadanda ke runtsēwar saututtukansu a wurin Manzon Allah wadannan ne wadanda Allah Yā, jarrabi zukātansu ga takawa. Sunā da wata irin gāfara da ijāra mai girma.} [Al-Hujurat: 2-3].

Kuma domin cewa tsawaita tsayuwa a kabarin sa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, da yawaita yi masa sallama, yana sa cunkoso da yawan hayaniya da daga muryoyi a kabarin sa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, to hakan ya sabawa abinda Allah Ya shara'antawa musulmai shi a cikin wadananan ayoyin masu kyawun ma'anoni, kuma shi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi

- abin girmamawa ne halin kasancewarsa a raye ko a mace, dan haka baya kamatuwa ga mumini ya aikata abinda ya sabawa ladabin shari'a a kabarin sa.

Haka nan abinda wasu daga masu ziyara da wasunsu suke aikatawa na kintatar addu'a a kabarin sa, yana mai fuskantar kabari yana mai daga hannaensa yana yin addu'a, to dukkanin wannan ya sabawa abinda magabata na kwarai suke a kansa daga sahabban manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - da masu binsu da kyautatawa, kai shi yana daga bidi'o'in da aka farar, kuma hakika Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Na hore ku da sunnata da kuma sunnar halifofi shiryayyu a bayana, kuyi riko da ita, kuma ku riketa da fikokinku, kuma na haneku da fararrun abubuwa; saboda kowane fararren abu bidi'a ne; kuma kowace bidi'a bata ce¹».**

Annabi- tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Duk wanda ya farar da wani sabon abu a cikin wannan Addinin namu wanda ba ya**

¹ Abu Dawud ne ya fitar da shi, daga hadisin Irbad dan Sariyah a lamba ta (4607).

ciki, to shi abun juyarwa ne¹». Bukhari ne ya fitar da shi da Muslim, a cikin wata riwayar ta Muslim: «Duk wanda ya yi wani aiki wanda babu umarninmu a cikinsa to wannan aikin abun juyarwa ne²».

Kuma Aliyu dan Husain Zainul abidin - Allah Ya yarda da shi - ya ga wani mutum yana addu'a a kabarin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, sai ya haneshi daga hakan, kuma ya ce: Shin bana zantar da kai wani hadisin da na ji shi daga babana ba, daga kakana, daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - cewa shi ya ce: **«Kada ku riki kabarina a matsayin idi, haka kuma gidajenku su zama kaburbura ba, kuyi mini salati, domin sallamarku tana isar mini a duk inda kuke³».** Al-Hafiz Muhammad dan Abdulwahhab al-Makdasi ne ya ruwaito shi a cikin littafinsa: (al-Ahadisul mukhtarah).

Haka nan abinda wasu daga masu ziyara suke aikata shi a lokacin yi masa sallama - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, na dora hannun damansa akan na hagunsa a saman kirji ko karkashinsa, kamar

¹ Fitar da shi ya gabata.

² Fitar da shi ya gabata.

³ Riwayar Zainul abidin, al-Sheikh ya dandantata ga al-Hafiz al-Makdasi kuma ya fitar da hadisin ba tare da kissar ba, da Ahmad a cikin al-Musnad (2/367).

siffar mai yin sallah, to wannan siffar bata halatta a lokacin yin sallama gare shi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi -, ko yayin sallama ga waninsa daga sarakuna da shugabanni da wasunsu; domin cewa ita siffa ce ta kaskanci da kankanr da kai da ibadar da bata halatta sai ga Allah, kamar yanda al-Hafiz Ibnu Hajar - Allah Yayi masa rahama - ya hakaito a cikin al-Fathu daga malamai, kuma al'amarin a cikin hakan a bayyane yake ga wanda ya lura da matsayin kuma hadafinsa ya zama bin shiriyar magabata na kwarai.

Amma wanda ta'assubanci da son rai da makauniyar biyayya suka rinjaye shi, da kuma mummunan zato ga masu kira zuwa ga shiriyar magabata na kwarai, to al'amarinsa yana ga Allah, muna rokon Allah shiriya ga mu da shi da dacewa don fifita gaskiya akan waninta, lallai cewa Shi - tsarki ya tabbatar maSa - Shine Mafificin abin tambaya.

Haka nan abinda wasu daga cikin mutane suke aikata shi na fuskantar kabari maɗaukaki daga nesa da mommotsa lebbansa don yin sallama ko addu'a, to dukkanin wannan yana daga jinsin abinda ke kafin shi, na fararrun abubuwa, kuma baya halatta ga musulmi ya farar da abinda Allah baiyi izini da shi a cikin Addininsa ba, kuma shi da wannan aikin yafi kusa da yi masa wauta akan yi masa biyayya da tsarkakewa. Hakika Imam Malik - Allah Ya yi masa rahama - yayi musun wannan aikin da mai kama da

shi, kuma ya ce: "Babu abinda zai gyara karshen wannan al'ummar sai abinda ya gyara farkonta".

Kuma abin sani cewa, abinda ya gyara farkon wannan al'ummar shine tafiya akan tafarkin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - da halifofinsa shiryayyu da sahabbansa ababen yarda da mabiyansu da kyautatawa, kuma babu abinda zai gyara karshen wannan al'ummar sai rikonsu da hakan, da kuma tafiyarsu a kansa.

Allah Ya datar da musulmai ga abinda a cikinsa akwai tsiransu, da azirtarsu, da daukakarsu a duniya da lahira, lallai Shi Mai yawan kyauta ne Mai karamci ne.

FADAKARWA AKAN HUKUNCIN ZIYARAR KABARIN ANNABI - TSIRA DA AMINCI SU TABBATA A GARE SHI -

Ziyarar kabarin Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ba wajiba ba ce ba kuma ba sharadi ba ce a cikin Hajji, kamar yanda wasu daga gamari da wasunsu suke zato, kai ita mustahabba ce a cikin hakkin wanda ya ziyarci masallacin Manzo - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ko ya kasance kusa da shi.

Amma na nesa daga Madina, to baya a kansa daura sirdi don ziyarar kabari, sai dai an sunnanta masa daura

sirdi dan nufin masallaci mai alfarma. Idan mai ziyara ya isa can, to ya ziyarci kabari madfaukaki da kabarin sahabbansa biyu, kuma ziyarsa - tsira da aminci su tabbata a gare shi - da kabarin sahabbansa ta shiga don bi ga ziyarar masallacinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -, hakan saboda abinda ya tabbata a cikin Sahihain, cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: **«Ba'a dāura sirdi, sai zuwa masallatai uku: Masallaci mai alfarma, da wannan masallacin nawa, da msallacin al-Aksa¹».**

Da ce dāura sirdi don nufatar kabarinsa - tsira da aminci su tabbata a gare shi - ko kabarin waninsa ya kasance abin shara'antawa, da ya nunawa al'umma shi, kuma ya shiryyar da su ga falalarsa; domin cewa shine mafi nasihar mutane, kuma mafi saninsu ga Allah, kuma mafi tsananinsu tsoro gareShi. Hakika ya isar isarwa mabayyaniya, kuma ya shiryyar da al'ummarsa akan kowane alheri, kuma ya gargadar da su daga kowane sharri, ta yaya, kuma hakika yayi gargadi daga dāura sirdi ga wanin masallatan nan uku, kuma ya ce: **«Kada ku riki kabarina idi, haka kuma**

¹ Bukhari ne ya fitar da shi daga Abu Huraira a lamba ta (1189), da Muslim a lamba ta (1397).

gidaddajinku kaburbura, kuyi mini salati, domin cewa salatinku zai isar mini a duk inda kuke¹».

Kuma magana da shara'anta ɗaura sirdi don ziyarar kabarinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - yana kaiwa zuwa ga rikarsa idi, da kuma afkuwar abinda ake gudu wanda Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - yake jin tsoronsa; na wuce gona da iri, kamar yanda mafi yawa daga mutane suka faɗa cikin hakan saboda kudircewarsu cewa ɗaura sirdi don ziyarar kabarinsa - tsira da aminci su tabbata a gare shi - ya halatta.

Amma abinda wanda yake kafa hujja da halaccin ɗaura sirdi zuwa kabarinsa - tsira da aminci su tabbata a gare shi - yake ruwaitowa a cikin wannan babin na hadisan da yake kafa hujja da su, to su hadisai ne masu raunin isnadi, kai na karya ne ma, kamar yanda hafizan hadisi suka faɗakar akan rauninsu; kamar al-Darukudni, da al-Baihaki, da al-Hafiz Ibnu Hajar da wasunsu. To baya halatta ya bijirar da su ga hadisai ingantattu masu nuni akan haramcin ɗaura sirdi ga wanin masallatan nan uku.

¹ Fitar da shi ya gabata.

Ya kai mai karatu ga wani abu daga hadisan na karya a cikin wannan babin; don ka sansu kuma ka kiyaye ruduwa da su:

Na farko: «Wanda yayi Hajji bai ziyarce ni ba, to hakika yayi mini wauta».

Na biyu: «Wanda ya ziyarce ni bayan mutuwa, to kamar ya ziyarce ni ne a halin rayuwata».

Na uku: «Wanda ya ziyarce ni kuma ya ziyarci babana Ibrahim a cikin shekara daya zan lamunce masa aljanna ga Allah».

Na huɗu: «Wanda ya ziyarci kabarina, to cetona ya wajaba gare shi».

To, waɗannan hadisan da masu kama da su babu wani abu da ya inganta daga garesu daga Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -.

Al-Hafiz Ibnu Hajar ya faɗa a cikin (al-Talkhis) - bayan ya ambaci mafi yawancin riwayoyin -: Hanyoyin wannan hadisin dukkansu masu rauni ne.

Kuma al-Hafiz al-Ukaili ya ce: Wani abu baya inaganta a cikin wannan babin.

Kuma Shehul Islam Ibnu Taimiyyah - Allah Yayi masa rahama - ya yi yanke akan cewa waɗannan hadisan dukkansu na karya ne, kuma ya isheka iliminsa da haddarsa da kuma muɗala'arsa.

Da ace wani abu daga garesu ya zama tabbatacce, da sahabbai - Allah Ya yarda da su - sun riga mutane zuwa ga aiki da shi, da kuma yiwa al'umma bayanin hakan da kiransu zuwa gare shi; domin cewa sune mafifitan mutane bayan Annabawa, kuma mafi saninsu da iyakokin Allah da kuma abinda Ya shara'anta shi ga bayinSa, kuma mafi nasiharsu ga Allah da kuma halittarSa, lokacin da ba'a cirato wani abu daga hakan daga garesu ba, sai hakan yayi nuni akan cewa shi ba'a shara'antashi ba.

Kuma da ace wani abu daga cikinsu ya inganta, da dāukar hakan akan ziyara ta shari'a, wacce babu dāura sirdi don nufin kabari shi kadai ya wajaba; don haɗawa tsakanin hadisan. Allah - Mai tsarki da dāukaka - ne Mafi sani.

FASALI A CIKIN SON ZIYARTAR MASALLACIN KUBA DA BAKI'A

An so ga mai ziyarar Madina ya ziyarci masallacin kuba kuma yayi sallah a cikinsa; saboda abinda ke cikin Sahihain daga Hadisin Ibnu Umar - Allah Ya yarda da su -, ya ce: **«Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya kasance yana ziyartar masallacin kuba akan abin hawa, haka ma a kasa, kuma yana yin sallah**

a cikinsa raka'a biyu¹». Daga Sahlu dan Sa'ad - Allah Ya yarda da shi - ya ce: Manzon Allah - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya ce: "Duk wanda ya yi tsarki daga gidansa, sannan ya taho masallacin Kuba, sai yayi sallah a cikinsa, to yana da ladan Umra²».

Kuma an sunnata masa ziyartar kaburburan Baki'a, da kaburburan shahidai, da kabarin Hamza - Allah Ya yarda da shi -; domin cewa Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata agare shi - ya kasance yana ziyartarsu, kuma yanayi musu addu'a, kuma saboda fadinsa - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi -: **«Ku ziyarci kaburbura domin cewa zasu dinga tuna muku lahira³».**

Annabi - tsira da aminciin Allah su tabbata a gare shi - ya kasance yana koyawa sahabbansa idan sun ziyarci kabarurruka (makabarta) da su ce: **«Amincin Allah ya tabbata a gareku ya ku mazaunan wannan gida na mumina da musulmai, muma in Allah Ya so masu riskuwa ne da ku, muna rokon Allah rangwame ga**

¹ Bukhari ne ya fitar da shi, a lamba ta (1193), da Muslim a lamba ta (1399).

² Ibnu Majah ne ya fitar da shi a lamba ta (1412).

³ Muslim ne ya fitar da shi (976).

mu da ku¹». Muslim ne ya fitar da shi, daga hadisin Sulaiman dan Buraidah daga babansa.

Kuma Tirmizi ya fitar daga Anas - Allah Ya yarda da su - ya ce: Annabi - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi - ya wuce kaburburan Madina, sai ya fuskantosus da fuskarsa, sai ya ce: **«Aminci ya tabbata a gareku yaku ma'abota kaburbura, Allah Ya yi mana gafara mu da ku, kune marigayanmu mu kuma muna nan tafe²»**.

Daga wadannan hadisan ne ake sanin cewa, ziyara na shari'a ga kaburbura, ana nufin tuna lahira daga garesu ne, da kyautatawa mamata, da yi musu addu'a da nema musu rahama.

Amma ziyararsu, da nufin yin addu'a a kaburburansu ko lazimta a wurinsu, ko rokonsu biyan buƙatu, ko warkar da marasa lafiya ko roƙon Allah saboda su, ko saboda alƙarƙashin su da makancin haka, to wannan ziyarar bidi'a ce abar ƙi, Allah ko manzonSa basu shara'antata ba, haka kuma magabata na gari basu aikata ba - Allah Ya yarda da su -,bari dai ita tana daga mummunan zance da Manzo - tsira da amincin Allah su tabbata a gare shi yayi hani daga gare shi, inda ya ce:

¹ Muslim ne ya fitar da shi a lamba ta (975).

² Tirmizi ne ya fitar da shi a lamba ta (1035).

«Ku ziyarci kaburbura, kada ku fadfi mummunan zance¹».

Wadannan al'amurran da aka ambata sun haɗu akan kasancewarsu bidi'a ne, sai dai cewa su sun banbanta a mataakai, wasu daga cikinsu bidi'a ne ba shirka ba ne; kamar kiran wanin Allah - tsarki ya tabbatar maSa - a wajen kaburbura, da kuma rokonSa da hakkin mamaci da kuma alfarmarsa da makamancin hakan, wasu daga cikinsu kuma babbar shirka ne, kamar kiran matattu da neman agajinsu, da makamancin haka.

Hakika bayanin wannan ya gabata a rarrabe a cikin abinda ya gabata. Sai ka lura ka kuma kiyaye, ka roki Ubangijinka dacewa da shiriya ga gaskiya, domin cewa Shi - tsarki ya tabbatar maSa - Mai datarwa ne kuma Mai shiryarwa ne, babu wani abin bautawa da gaskiya sai Shi, kuma babu wani Ubangiji in ba Shi ba.

Wannan shine karshen abinda mu kayi nufin shifatarsa, godiya ta tabbata ga Allah a farko da karshe, Allah Ya yi daɗin tsira ga bawanSa kuma ManzonSa, kuma abin zaɓinSa daga halittarSa (Annabi) Muhammad da alayensa da sahabbansa, da waɗanda suka bisu da kyautatawa har zuwa ranar sakamako.

¹ Muslim ne ya fitar da shi daga Buraidah daga babansa a lamba ta (977).

TEBURIN BAYANI

tabbatarwa da bayyanawa akan yawancin mas'alolin hajji da umra da kuma ziyara	2
gabatarwar mawallafin.....	2
fasali a akan dalilan wajabcin aikin hajji da umarah da kuma gaggawa zuwa ga aikata su	6
fasali a cikin wajabcin tuba daga sabo da kuma mayar da kayan zalinci.....	10
fasali a kan abinda mahajjaci zai aikata lokacin isarsa mikati	17
fasali a cikin mikatai na guri da kuma inda suke	24
fasali akan hukuncin wanda ya isa mikati ba a watannin hajji ba	31
fasali a kan hukuncin hajjin yaro karami, shin yana isar masa daga hajjin musulunci	35
fasali a cikin bayanin abubuwan da aka hana mai harami aikatawa da kuma abinda aka halatta aikata shi ga mai harama.....	38
fasali a cikin abinda mahajjaci yake aikata shi a lokacin shiga makka, da kuma bayanin abinda yake aikata shi bayan shiga masallaci mai alfarma na dawafi da kuma siffarsa	47
fasali a cikin hukuncin harama da hajji ranar takwas ga watan zul-hijja da fita zuwa mina.....	59
fasali a cikin bayanin mafificin abinda maniyyaci zai aikata shi ranar babbar sallah	91

fasali a kan wajabcin jini (yanka) akan mai tamattu'i da mai kirani	89
fasali a kan wajabcin horo da aikin alheri akan mahajjata da wasunsu	103
fasali a cikin son guzuri daga ayyukan biyayya.....	104
fasali a cikin hukunce-hukuncen ziyara da ladubbanta.	105
fadakarwa akan hukuncin ziyarar kabarin annabi - tsira da aminci su tabbata a gare shi -.....	122
fasali a cikin son ziyartar masallacin kuba da baki'a	126
teburin bayani	130

رسالة الحرمين

Sakon Haramain

Abun ciki na jagora ga masu zuwa Masallacin Harami da
Masallacin Annabi da harsuna

